MErel
.B592r

MErel .B592r
INSTITUTE
OF
ISLAMIC
STUDIES
★
44921 McGILL
UNIVERSITY

2676281

Musa Carullah Bigi

موسی بیگییف.

Library
Institute of Islamic Studies APR 8 1970

رحمت الهیه برهانلری

Rahmet-i İlâhiye bürhânları

ناشری:

شرق کتابخانه‌سی

اورسکی.

اورنبورغده «وقت» مطبعه‌سی.
ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ" ВЪ ОРЕНБУРГѢ.
1911

1911

MEre1
B592r

کتاب اسماعیل حاجه زاده
۱۹۱۳

بسم الله الرحمن الرحیم

۱

تاریخ ادیان.

دین نه ایمش بیاندن قبل، تاریخ ادیان حقنده بر ایکی سوز سویله‌مك البته مهمدر.

انسانك احوال اقتصادیه‌سندن، سیاسیه‌سندن، ترقیات علمیه‌سندن تاریخده بحث ایتمك مهم اولور ایسه، دیانت انسانیه‌نك تاریخندن بحث ایتمك، شبهه یوق، دها زیاده اهمیتلی اولور. دین، انسانك روحانیتی طرفنده ترقیاتندن عبارتدر؛ حیات انسانیه‌ده الڭ اساسلی الڭ مؤثر روح — روح دیانتدر. بر ملتك دینی او ملتك طبیعتیدر. انسانك حیاتدن مقصدی، حیاتده سیاستی همه‌سی او انسانك دیننده انعکاس ایدر. بر دین، بر زمانه قیاسله سویلنور ایسه، او دین ملتك او زمانده اولان درجه‌سنه غایت درست بر میزان اولور. هر بر دین اوز اتباعلرینك درجهٔ فکرلرینی آچیق صورتده کوستر ر. انسانك مقصدلری حاجتلری تلاوتنده دعالرنده تماما ظاهر اولور، قربانلری ده عمومی

44921

وجدانك تحملنه مناسب كلور. انسانك ديانتيله مدنيتی بری برینه تبعا تقدم هم ترقی ایتدکارینه کوره، انسانك درجهٔ دینیه‌سی درجهٔ مدنیه‌سنه تماما مطابق اولور. اویله ایسه، تاریخ ادیان دن بحث ایتمك مدنیت اساسلرندن اصولندن بحث ایتمك دیمك اولوب، انسانك هم روحانی هم مادی ترقیاتندن بحث ایدن بر تاریخ عمومی اولور. بوندن دها زیاده مفید بر علم عالم انسانیت‌ده تصور اولنه بیلورمی؟

تاریخ ادیانك شو جهتدن اهمیتی علوم ومعارفه رغبت ایدن هر بر ملت ایچون البته غایت بیوكدر. لكن بزم اسلامیت ایچون تاریخ ادیانك دها بیوك بر اهمیت مخصوصه‌سی واردر. بز اسلامیتك علویتنه، کمالنه، یر بوزنده عالم بشریت ده ظاهر اولمش دینلره قیاسله الڭ افضلگنه ایمان ایدر ایسه‌ك، شو ایمانمزده قوری برلاف، برهان‌سز اساس‌سز بر دعوی دگل ایسه، او تقدیرده بزه اوّل ده کلوب کتمش یاخود شوکونه قدر قالمش دینلرك هر برینه تفصیلاتیله واقف اولمق لازمدر. دیگر دینلرك اعتقادلرینی، تعلیملرینی بیلمه‌مش ایکن „اسلامیت ـ دینلرك الڭ افضلی“ دیمك درست اولورمی؟ بر تقدیر سوزمز درست‌ده اولسون، لكن بلا مقایسه سویلنمش سوز دیگر ملتلرك کوزنده بر قیمت علمیه‌یی حائز اولا بیلورمی؟ بزم شریعت اسلامیه غائب علیهنده حکم ایتمکدن حاکملری منع ایتمشدر.

اویله ایسه، اوّل‌ده کلوب کتمش دینلرڭ تفاصیلی بزه معلوم دگل ایکن، او دینلرڭ نقصانی یاخود بطلانیله نصل حکم ایده بیلورز؟ اسلامیت او دینلردن افضلدر دیمك ایچون، شبهه یوق، او دینلرڭ بزه معلومیتی لازمدر.

تاریخ ادیاندن بحث ایتمك بزه اوچ فائده ویرر: ۱) اولا اسلامیتڭ علویتی بزه کون کبی ظاهر اولور. ۲) اسلامیتڭ حقانیتنه، علویتنه ایمانمز، شوکون‌ده روسیه‌ده وار اکثر امامارڭ ایمانی کبی، «عن جهل» ایمان اولمقدن نجات بولور. ۳) عموما طلبه‌لرمزڭ، اکثر امامارمزڭ ایمانلرینه، اعتقادلرینه استیلا ایتمش اضطراب یا هیجان کبی بیوك بر بلیهٔ دینیه روسیه مسلمانلرینڭ باشلارندن مرفوع اولور.

تاریخ ادیان‌ده تعالیم اسلامڭ علویتنه، حقیتنه دلالت ایتمك جهتی شوکون‌ده یر یوزنده وار اهل اسلامڭ روحنه هم مزاجنه غایت موافق غایت ملایم هم محبوب بر جهتدر. شو جهتی اعتبار ایدر ایسه‌ك، تاریخ ادیان‌دن بحث ایتمك اهل اسلام ایچون غایت بیوك اهمیتی حائز اولوب، دینی مدرسه‌لرده تاریخ ادیانی علی‌الاجمال ایسه‌ده اوقومق واجب کبی بر شیدر. زیرا تاریخ ادیان حیات انسانیه‌ده مدنیتڭ اساسندن بحث ایدر بر فن اولوب، تعالیم اسلامڭ اڭ صوڭ درجهٔ علویتنه دلالت هم برهان اولا بیلور یالڭز بر واسطه‌در.

بوڭا كوره بزده شمدی دينلرڭ تاريخندن بحث ايدرز. او دينلر نصل نشأت ايتمش؟ صوڭره نصل ترقی ايتمش؟ ترتيبيله بيان قيلورز. لكن بز او اسكی دينلردن بحث ايدر ايكن، او دينلری انسانلرڭ جهللرندن، عقلسزلقلرندن، كفرلرندن وجوده كلمش شيلر دركبی نظر ايتمه‌يوب، بلكه دين ده انسان ده طبيعی بر حالتدر؛ مدنيت كبی طبيعی بر صورت ده نشأت ايتمش؛ طبيعی صورت ده بلاسكته ترقی ايدر بر حالتدر نظريله همه اديان دن تام هم خالص بر حريتله علمی صورت ده بحث ايدرز.

حيات انسانيه‌ده هر بر شی طبيعی صورت‌ده باشلانوب، طبيعی طرزده بر سلسلۀ ترقيات اوزرنده بلاتوقف ترقی ايدر طورور. انسانڭ دينی‌ده شو عادی عمومی قاعدۀ طبيعيه حكمندن مستثنی دگلدر. احوال اقتصاديه احوال سياسيه كبی انسانڭ دينی‌ده غايت ساده بر طرزده باشلانوب، صوڭره دائما حركت ده بولنوب احيانا ترقی، احيانا انحطاط ايده‌رك شوكونگی حالنه كلوب يتمشدر.

بز شو اعتقادی قبول ايدر ايسه‌ك، البته، دينلرڭ هر برينه احترام نظريله باقارز. بر ملتی عبادتی يا اعتقادی ايچون تكفير يا تضليل ايتمكدن البته بتون قوتمزله اجتناب ايدرز. همه دينلره بر دينڭ سلسلۀ ترقياتنه نظركبی نظر ايدر ايسه‌ك، او وقت دينی ايچون بر ملتی تكفير ايتمك، ياخود دينی ايچون بر ملته عداوت صاقلامق ضرورتی

بزده البته هیچ بر صورتله قالماز. ادیانك تاریخندن بحث ایدر ایکن، بر دینی حق، دیگرلرینی باطل دیمك کبی تعبیرلری قوللانمق دن، ادب بحث اقتضاسیله، بز البته احتراز ایدرز.

بیلورم شو سوزمی اهل کلامك اکثری، صوك زمانلرده بزم کتب کلامیه‌یی اوقومشلارك همه‌سی انکار ایدر. یالکز اسلامیته دگل، بلکه فقط اوز مذهبنه‌گنه تعصب ایدوب، دیگر همه انسانلری تضلیل یا تکفیر ایدن بر متکلم حوصله‌سنه همه انسانلری تصویب ایتمك هر بر انسانی نجات دائره‌سنه ادخال ایتمك اعتقادی هیچ بر صورتله صیغماز. لکن شو اعتقاد ـ بر حقیقتدر.

عموم عالم انسانیتك نجاتی مسئله‌سی بزم کتب کلامیه‌ده بر مسئلهٔ خلافیه کبی نقل اولنمشدر. کتب کلامیه‌ده بحث نظرده، کتب اصول‌ده باب اجتهادده شو مسئله « مجتهد فی الاصول مصیب‌می دگلمی؟» عباره‌سیله ذکر قیلنوب، علمای اسلامك اکثری «مجتهد فی الاصول قطعاً مخطی‌در» دیمشلر. جاحظ، عنبری، محاسبی کبی بیوك امامل، همده صوفیه‌لرك بیوك امامی « اصول دینده اجتهاد ایدن انسان البته مصیبدر» دیمشلر.

صوفیه‌لرك الك بیوکلری دائماً تکرار قیلنور بر تسبیح کبی

فـکلهم فی رحمة الله خالد

موحده او ذو الشریك وجاهد

بیت حقیقتلرینی اوقورلار ایدی. یعنی انسانلرك هر بری موحد مشرك یا منكر اولسون، اللهك كیك رحمتلرنك مکـگو قالاچقدر.

ابو یزید بسطامی، جنید بغدادی، ذوالنون مصری كبی الك بیوك اهل تصوف، كلام همده اصول كتابلرینك روایتلرینه كوره عالم اسلامده اسملری محترم بیوك علمای نظر ـ عموم عالم انسانیتك نجاتیله حكم ایتمشلر ایسه، بن‌ده او بیوكلرك او قدر معقول سوزلرینی ممنونیتله قبول ایدوب، تاریخ ادیاندن بحث ایدرم ایكن هیچ بر قومی هیچ بر ملتی اعتقادی عبادتی ایچون تكفیر یا تضلیل ایتمزدن، خالص هم‌ده معقول بر حریت تامه ایله هر بر دیندن ادب دائره‌سنده بحث ایده بیلورم.

عالم انسانیتك مدنیتی نصل ایسه، دیانتیده اویله‌در. انسان احوال مدنیه‌سنده، شبهه یوق، طبیعی صورتده ترقی ایده كلمشدر. مدنیتك دون درجه‌لرنده اولوب كچمش انسانلری، مدنیتده دونلکلری ایچون، شو كون سوكمك یاخود عیب ایتمك جائز دگل ایسه، دیانتك دون درجه‌لرنده اولوب كچمش انسانلریده سوكمك یا تكفیر ایتمك البته ادب بحث اقتضاسنچه هیچ بر صورتله مناسب دگلدر.

دین انسانلرده طبیعی، فطری بر حالتدر: الله قرآن كریم‌ده روم سوره‌سنده (۳۰) نچی آیت كریمه‌ده « فاقم وجهك للدین حنیفاً. فطرت الله التی فطر الناس علیها.

لا تبدیل لخلق الله » . دیمش دگلمی ؟

ایندی شو آیتك معجز نظمنده بر قدر ملاحظه قیلایق: الله دینك فطریلگینی بیان صوکنده « لا تبدیل لخلق الله » نیچون دیمش؟ بونك صوکنده شو آیتك اوزنده « ذلك الدین القیم » کبی جملهٔ معجزهیی ذکر ایتمکدن مقصد الهی نه ایدی؟

بن قرآن کریمده بویله معجز آیتلرك ارشادلریله مهتدی اولوب ، « ربنا وسعت کل شئ رحمة و علماً » کبی آیت کریمهلرك احاطهٔ عمومیهلری دائره سنه عموماً هر بر انسانك هر بر ملتك دخوللرینی جزماً قطعاً بیلوب ، ارحم و اکرم الله حضرتلرینك الڭ کیك رحمت مطلقهلرینی مسکین انسانلرك هیچ برندن قزغانماسق ایچون ، عالم وجودك هر بر ذره سنه قدر من غیر حساب مبذول قیلنمش رحمت مطلقهنك الڭ کیك صورتده آچیلمش قاپولرینی انسانلرك یوزنده قاپامامق ایچون: «عموم عالم انسانیتك نجاتیله» حکم ایدرم. بنم شو مسئلهده اعتقادم شویلهدر.

تاریخ ادیاندن یولیله بحث ایتمك ایچونده عالم انسانیتده هر بر انسانله گوزل صورتده معامله ایتمك ایچون ده ، البته رحمت الهیهنك عمومیتنه ، عموم انسانلرکده البته یوم قیامتده نجاتنه اعتقاد باغلامق لازمدر.

بن بیلورم: شو سوزمی ایشانلر ، امامار قبول ایتمهیور. یالکز اسلامیت ایچونگنه دگل ، اوزلرینه تمامیله معلوم دگل اشعریلك ، حنفیلك مذهبلری ایچونده جاهلانه

تعصب ایدوب ، اوزلرینك جهلیاتلرینه مخالفت ایدن هر بر آدمی تکفیر ایدن اماملر ایشانلر البته „عموم عالم انسانیتك نجاتنه“ اعتقاد ایده‌مزلر .

اهل علمی تکفیر ایتمك عالم اسلامیت‌ده اسکی بر بلیه ایدی . شو کونلرده بزم روسیه‌ده شو تکفیر بلیه‌سی فوق الحدود انتشار ایتدی . هر بر ایشان هر بر امام اوزینك جاهلانه هواسنه موافق دگل آدمی تکفیر ایدر اولدی . علمیله مقابله ایتمك‌دن عاجز ایشان یا امام اوزلرینك قصورلرینی نادانلقلرینی گویا ستر ایتمك فکریله اسلامیت پرده‌سی آرقاسندن ، آچیق فکر یولنه سلوك ایتمش هر بر انسان اوزرینه تکفیر اوقلری آتار اولدیلر . اویله ایشانلرك اویله اماملرك اسلامیتله بر پاره‌لك آلیش ویریشلری یوق ایسه‌ده ، او ایشانلر دیگر انسانلری تکفیر ایتمکدن اوتانماز اولدیلار .

شو قدر عمومی همده تحملدن طیش اولان او بلیه‌یه بر قدر چاره بولمق ایچون ، یاخود او ایشانلرك حمیت جاهلیه‌لرینه بر قدر تعدیل ویرمك ایچون ، تاریخ ادیاندن بحثلرمه مقدمه صورتنده „رحمت الهیه عمومیتی“ مسئلهٔ مهمه‌سنه دائر قرآن کریم‌ده وارد اولمش آیتلری علمی بیانلریله نشر ایدرم انشاء الله .

٢

رحمت الهیه عمومیتی حقنده اعتقادم .

على السمع عولنا فكنا اولى النهى .
ولا علم فيما لا يكون عن السمع .
اذا كان معصوما و قال ، فقوله
هو الحق لا يأتيه مين على القطع .
فعقل و شرع صاحبان تألفا
فبورك من عقل وبورك من شرع !

«رحمت الهیه عمومیتی» نظریه سی ـ سعادت طرفنه دائمی صورتده ترقی ایتمك ایچون خلق اولنمش ـ عالم انسانیتنك حیات استقبالیه‌سنه اساس اولا بیلور بر حقیقت اصلیهٔ اولیه اولدیغنه کوره ، اسلامیت روحنه الك موافق اولان شو نظریه من القدیم رغبتمی ، اعتنامی جلب ایتمش ایدی.

الله رب العالمین حضرتلری طرفندن یر یوزنده خلیفه اولمق صفت جلیله‌سیله تشریف قیلنمش انسانلرك ابدیت طرفنده مؤبد صورتده شقاوتلری ، ارحم الراحمین الله تعالی حضرتلرینك رحمت غیر متناهیه‌سنه ، حکیم مطلق الله تبارك وتقدس حضرتلرینك حکمت غیر محدوده‌لرینه ، بنم فکرمجه ، او قدر موافق کلمه‌یور ایدی .

ابدیت طرفنده متناهی دگل زمانلره نسبتله بر ثانیه بر سیکونت اولان حیاتنده خالص راحت یوزی کورمەمش انسان باللارینك اکثری استقبالده مؤبد صورتده شقی اولاچق ایسه، اویله مسکین انسانلری خلق ایتمکدن ارحم الراحمین الله رب العالمین حضرتلرینك مقصدی نه ایدی؟ انسانلرك اکثرینی مؤبد صورتده تعذیب ایدەچك ایسه، او وقت الله تعالی حضرتلرینك رحمت الهیەسی غضب الهی‌سنه نسبتله یوق حکمنده اولمایورمی؟

اشته شویله «شبهه»لر تأثیریله رحمت الهیه عمومیتی بنم قلبمده همان همیشه رسوخ کسب ایدر طورر ایدی. لکن او بیوك مسئلەیی علمی صورتده حل ایده بیلمکدن همان عاجز ایدم. کوکلمده کوکلشمش شو معما بنی دائماً راحتسز ایدر اولدی. علمی نظریەلر آراسنده، بنم فکرمجه، اثباتی الك مهم نظریه «رحمت الهیه عمومیتی» نظریەسی اولدی‌ده قالدی.

ابعاد غیر متناهیەدن بحث ایدن اهل ریاضت، او متناهی دگل بعدلردن قیاس قبول ایتمز درجەده واسع اولان رحمت‌الهیەدن‌ده بحث ایتمش اولسەلار ایدی، البته رحمت‌الهیه عمومیتی‌ده شو کونه قدر بر حقیقت قطعیه اولوب قالور ایدی.

لکن ابعاد غیر متناهیەدن بحث ایتمیه همه همتلرینی صرف ایتمش اهل ریاضت، متناهی دگل شیلره قیاس قبول

ایتمز درجه‌ده واسع اولان رحمت الهیه‌دن بحث ایتمیه نه‌دنلر، وقت بولامامشلر.

اویله مهم مسئلهٔ اساسیه‌دن بحث ایتمك شـرفی — حوصله‌لری طار، أللرنده وار مقیاسلری‌ده قیصه اولان اهل کلام نصیبی اولمش‌ده قالمش!

بوڭا کوره طبیعی، بن‌ده اویله بیوك مسئلهٔ اساسیه‌یی، صوڭ درجه‌ده مشکل اولان معمایی حل ایتمك فکریله چاره‌سز کتب کلامیه‌یه التجا ایتدم.

هیچ بر انسانه هیچ بر مسئله‌ده هیچ بر وقت قناعت ایتدرور قدر معلومات ویرمه‌ین کتب کلامیه البته بکاده شو مسئله حقنده بر فکر مستقیم ویرمك‌دن عاجز قالدی. بلکه بالعکس بنم «شبهه»لرمی آرتدردی.

بزم کتب کلامیه حقائقی اثبات ایتمکدن عاجز ایسه ده، حقائقك علیهنه اعتراضلری شبهه‌لری غایت قوتلی صورتده سرد ایتمکدن عاجز دگلدر.

کتب کلامیه‌ده ذکر اولنمش اعتراضلرڭ برینی، بنم شو اخیرگی دعوامی بر مثال، بر شاهدله اثبات ایتمك ایچون بوراده نقل ایدیم:

«الله ندب الناس الی العفو، و جعل ذلك من مکارم الاخلاق، و ابان انه اولی من جزاء المسیئ بما یسوءه، و ذکر للعبدان اجر العافین عن الناس علی الله. فالله احق بهذه الصفة، لما هو علیه من عظیم الجود وواسع الکرم،

وجزيل الامتنان ؛ ولا مكره له على المواخذة . فهو بالضرورة اهل العفو والتكرم بالتجاوز عن العبد المسيئ المتعدى حدوده ، عن اساءته ، واهل لا سبال ذيل الكرم عليه .

الله اكرم ان تنساك رحمته
ومن يجود اذا لرحمن لم يجد

ثم ان اتصاف الحق بالجود و العفو عن الجانى اعظم من اتصافه بالمؤآخذة على الاساءة . فان المؤآخذة والعقوبة جزاء . وليس فى الجزاء على الشر فضل ؛ الا اذا كان فى الدنيا لما فى اقامة الحدود من اقامة الامن العمومى و من دفع المضرة العامة ، وما فى ذلك من المصالح التى تعود على الناس . مثل قوله «ولكم فى القصاص حياة» واما فى الاخرة فما ثم ما يندفع بعقاب المسيئ مثل ما يندفع به فى الدنيا فالعقاب فى الاخرة ليس فيه فائدة يعتد بها حكيم، وليس فيه من لذة الانتقام ما يليق برحيم حليم . وما يقال ان التعذيب للتطهير عن الذنوب فليس بمعقول اذ قد كفى بسعة المغفرة مطهرة . ولئن كان فى التعذيب معنى يوجب التطهير فلاى شيء التأبيد ؟

شو معنىده اولان اعتراضلرى اهل كلام كتب كلاميهده غايت صراحتله صوڭ درجه برجسارتله سرد ايتمشلر . احياء العلوم صاحبى امام غزالى حضرتلرىده شـو اعتراضى «الاقتصاد فى الاعتقاد» اسملى كتابنده ذكر ايتمشدر .

الڭ شديد الڭ معقول اعتراضلرى بيوك بر جسارتله

ذکر ایدر اهل کلام ، جواب ویرمك امرنده ، نه دندر ، اوقدر جسارتله اوقدر نشاطله حرکت ایده‌میورلر . عقلی صورتده ایراد اولنمش اعتراضلره البته لا اقل بر معتمد عقلی جواب ویرمك لازم ایسه‌ده ، اعتراض خصوصنده عقل طرفنه کچمش اهل کلام ، جواب خصوصنده عقلی اهمال ایدوب ، نصوص شرعیه‌دن اوزلرینك عقللرینه نصیب اولا بیلمش وجهلر ایله گنه اعتراضلره مقابله ایدرلر .

بوڭا کوره‌ده ، من القدیم کوڭلمده رسوخ بولمش «شبهه» لر کتب کلامیه مطالعه‌سیله ازاله اولنه‌مادی . بلکه قوت کسب ایتدی . کتب کلامیه‌ده بنم احاطه‌م دائره‌سنه داخل اولمش سوزلرڭ هیچ‌بری بڭا قناعت ویره‌مدی . عاقبت ،

فلا تغرنك اقوال مزخرفة
فان مدلولها جهل و تعليل

دیدم‌ده ، کوڭلمده قرارلنمش «شبهه» لره جواب بولمق ایچون ، ایندی دیگر بر یول اختیار ایتدم . عقل انسانی ، کتابلرینك ایکی دفه‌سی آراسنده حبس ایتمك قصدیله تألیف قیلنمش کتابلری بر طرفه بر اقدم‌ده ، همه علومڭ اصلی اولان قرآن کریمه مراجعت ایتمیه میل ایتدم .

اذا الرجوع الى التحقيق شيمة من
يرى المعارف في الايات والسور .
فكلها عبر ان كنت ذا نظر
ولا يخيب الذى تسرى به العبر .

لكن آيات قرآنيه‌يي فهم ايتمك حقنده ، كلاميون اصوليون قلميله تأليف اولنمش تفاسيرله استعانت ايتمك بكا همان قناعت ويره‌مدی. بن اهل تصوف قلميله تأليف قيلنمش كتابلره التجا ايتدم: جلال الدين الرومی حضرتلرينك مثنويلری، القشيری حضرتلرينك رساله‌لری ، محيی الدين ابن عربی حضرتلرينك فتوحات مكيه‌سی بكا شـو حق‌ده غايت بيوك فائده‌لر ويردی : شو اوچ كتاب كبی آثار اسلاميه‌لرك اعانه‌سيله، بنم كوكلمده متمكن اولمش «شبهه» لرك عقده‌لری برر برر منحل اولدی. بری ديگرينه تعارضلری يوق صورتده ، آيات قرآنيه بنم قلبمده اورونلا- شدی. الله تعالی حضرتلرينك رحمت مطلقه‌سنه حسن ظنله انتظارم ، عالم انسانيتك ابديت طرفنده استقبالنه اساسلی صورتده غايت بيوك بر اميدله نظرم بنم كوكلمه غايت بيوك بر اتساع ويردی. عموماً انسـانلرك رحمت الهيهٔ مطلقه‌ده خلودلری، بنم قلبمده طارلق ايراث ايتمك دگل ، غايت بيوك شادلق ويرور اولدی. دينلرك هيـچ برنده يوق شويله عالی بر نظری بن اسلاميتك تعاليم عاليه‌سنده كوروب ممنون اولور اولدم .

جلال الدين الرومی حضرتلری مثنوی شريفك متعدد محللرنده رحمت الهيه عموميتنه دائر متعدد بيتلر سويلامشدر . استانبول ده شرحيله برابر طبع اولنمش مثنوی شريفك بشنجی جلدنده جلال الدين الرومی حضرتلری ديمش :

بانگ می آمدکه ای طالب بیا
جود محتاج گدایان چون گدا
جودمی جوید گدایان وضعاف
همچو خوبان کاینه جویند صاف
اولی خوبان زاینه زیباشود
اولی احسان از گدا پیدا شود
پس ازین فرمود حق دروالضحی
بانگ کم زن ای محمد برگدا .
چون گدا آیینهٔ جود ست هان
دم بود بر اولی آیینهٔ زیان .
آن یکی جودش گدا آرد بدید
دین دیگر بخشد گدایان را مزید .

شـــو معنی ده اولان بیتلرله جلال الدین الرومی حضرتلری هر ایکی عالم‌ده رحمت الهیه عمومیتنه قائل اولمشدر .

محیی الدین ابن عربی حضرتلری فتوحات مکیه ده متعدد محللرده «الرحمة الالهیة وسعت کل شیء . فما فی الوجود شیء لا یکون فی هذه الرحمة . ان ربك واسـع المغفرة فلا تحجر واسعاً . فانه لا یقبل التحجیر ومن الناس من یجادل فی اتساع رحمة الله ویدعی انها مقصورة علی طائفة خاصة . فحجروا وضیقوا ما وسع الله . فلو ان الله لا یرحم احـدا من خلقه لحرم من رحمته من یقول بهذا . ولـکن ابی الله الا الشمول» معناسنده اولان جمله‌لری دلیللریله سرد ایتمشدر .

محیی الدین ابن عربی حضرتلری آخرتده عذابك انقطاعنه دائر ادلهٔ شرعیه‌لری ده فتوحات مکیه‌ده متعدد بابلرده سرد ایتوب، شو اعتقادی ابو یزید بسطامی، جنید بغدادی، سهل بن عبدالله التستری کبی الڭ بیوك ذاتلره شبهه‌سی یوق سندلرله اسناد ایتمشدر.

بن‌ده «وحسن اولئك رفیقا» دیدم‌ده شو اوچ ذات کبی بیوك اهل علمك مذهبلرینه تقلید ایتدم. او بیوکلرك عقول عالیه‌لریله بیان اولنمش آیات کریمه‌لری کوردم‌ده اساسلی صورتده قناعت حاصل ایتدم.

قرآن کریم‌ده «الشوری» سوره‌سنده (۵) نجی «تکاد السماوات یتفطرن من فوقهن. والملائکة یسبحون بحمد ربهم، ویستغفرون لمن فی الارض. الا ان الله هو الغفور الرحیم» آیت کریمه‌سنده ملائکهٔ کرام یر یوزنده وار هر بر انسان ایچون غفور رحیم الله تعالی حضرتلرینك درگاه عظمتلرنده استغفار ایتمش ایسه، بن‌ده او بیوك فرشته لره اقتدا ایدوب، ابدیت طرفنده عموم عالم انسانیتنك نجاتلرینی اعتقاد ایده بیلورم دیدم.

شو اعتقاد بنم قلبم‌ده قوتلندی. عاقبت، مدرسهٔ حسینیه‌ده تاریخ ادیان درسلری مناسبتیله بن او اعتقادمی مطبوعات عالمنه عرض ایتمك آرزوسنه‌ده کلدم. عرض ایتدم.

نظرلری کتب کلامیه جلدلرندن تخطی ایده‌مز بر نیچه

امام افندی «شورا» صحیفه‌لرنده اومقاله‌لرمی اوقور اوقوماز بنم مقاله‌لرم درسلرم علیهنده قیامت قوپاردیلار. عالملر یله مقابله ایتمکدن عاجز او امام افندیلر ژورناللرینك صحیفه‌لرنده بنم اوزرمدن ممکن طرفلرك هر برینه سعایت ایتمك کبی دنائت‌دن اوزلرینی خلاص ایده‌مدیلر.

اعیش فی طیب نفس حیث کنت فما
اخاف من وقع آفات ولا ضرر.

ادب علمك اقتضاسیله، هم‌ده «بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه ولما یأتهم تأویله» آیت کریمه‌سنك ارشادیله عمل ایدوب، او امام افندیلره بنم طرفدن وعد اولنمش ادلهٔ قرآنیه‌یه منتظر اولوب طورمق لازم ایسه‌ده، «قوت علمیه» لری او امامل‌ری براقمادی: محترم امام‌افندیلر «به‌لش» اطرافنده «سلسله» جریده‌لرنده وار قدر قوتلرینی کوستردیلر. کافر ایتمك، مدرسه‌دن قومق، جان قییمق کبی شیلرك هر بری امام افندیلرك آغزلرینه‌ده اللرینه‌ده کلدی.

البته هر کس بیلور اویله امام افندیلردن دیگر شی مأمول‌ده دگل ایدی.

بر مسئلهٔ علمیه‌یی حل ایده بیلمك ایچون لازم اولان بر همت بزم اویله امامل‌رده واردر اعتقادی بن‌ده هیچ بر وقت اولمامش ایسه‌ده، لکن ایکی هفته صبر ایدر قدر عقل اویله امامل‌رك هر برنده واردر خیالنده ایدم. اویله امامل‌ر آراسنده املاسی درست، هم‌ده سوز آکلار بر آدم

شاید بولنور املنده ایدم .....

رحمت الهیه عمومیتی حقنده بنم اعتقادم علیهنه مجلسلرده بازارلرده طاوش کوناره‌چك امام افندیلره انصاف یولنده بنم بر سوزم وار :

عالم انسانیتنك استقبالنه معلق اولان شو مسئله اگرده اهمیتسز ایسه، محترم امام افندیلر اویله بیهوده مسئله‌لرله عزیز وجودلرینی یورماسونلار . اگرده او مسئله بیوك اهمیتلی بر مسئلهٔ اعتقادیهٔ علمیه ایسه، او وقت

و اذا ما خلا الجبان بارض
طلب الطعن وحده والنزالا

کبی بیوك دنائتدن صاقنمق ایچون ، بنم علیهمده سویلنور او سوزلری بن یوق ایکن سویله‌مه‌سونلر .

بلکه او مسئله‌یی مذاکره ایچون بر «مجلس علما» عقد ایتسونلرده بنی‌ده اورایه دعوت ایتسونلر . بن اوز دعوامی اثبات ایچون قرآن کریم‌دن متعدد آیتلر ، کتب سنندن متعدد حدیثلر سرد ایدرم انشاء الله .

قرآن کریمك هیچ برکلمه‌سنه دست تأویل اوزاتمامق شرطیله ، کتب کلامیه‌ده مذکور مسئله‌لری قرآن کریمك دلالتلرینه حاکم ایتمه‌مك اساسیله مجلس‌ده سوز سویلنور . مجلس آش مجلسی دگل عمومی بر علمی مجلس اولور .

غیرتلی امام افندیلر یا بنم شو عرضمی قبول ایدرلر ، یا خود مجلسلرده بیهوده سوزلرله عزیز وجودلرینی یورمق

رحمتندن خلاص اولورلار.

كوره‌یم بزم غیرتلی دیانتلی امام افندیلر بنم شو عرضمی نصل تلقی ایدرلر. نصل اولور ایسه‌ده، ایندی بوندن صوڭ،

فمن شاء فلیقبل ومن شاء فلیقل
خلاف الذی قلناه «لاحجر فی القول!»

٣

رحمت الهیه عمومیتی حقنده براهینم.

ارید اری دین النبی محمد
یقام، ودعوی المبطلین تزول
فلم ار الا الزور یغلو، واهله
یعزون؛ والدین القویم ذلیل.
فیا اهل دین الله سمعاً لناصح،
شفیق. فأتباع الرشاد قلیل.
لینمی بیت الدین، والبیت ساقط
فجد وتوکل. فالاله کفیل

اسلامیتڭ، کلوب کتمش یاخود شو کونه قدر قالمش دیگر ملل سماویه‌یه نسبتله، غایت گوزل بر قاچ مزایاسی واردر.

الڭ اولگیسی: اسلامیت ازلیت طرفنه نظر ایدر

ایکن ، مقدم کلوب کتمش ملتلرك هر برنده لا اقل بر نبی ذیشان مبعوثیتنه قطعاً ایمان ایدوب هر بر ملتك دیننه قانونلرینه کبارلرینه غایت بیوك احترام کوزیله نظر ایدر. یهود کبی ملك هم نبوتی یالکز کندولرینه حصر ایتمك ادعاسنده اولمایوب ، نصاری کبی‌ده حضرت آدم علیه السلامدن حضرت عیسی علیه السلام موتنه قدر کلوب کتمش انسانلر هم ده عموماً نبیلر جهنم ده ایدیلر اعتقاد ایتمه‌یور. شو ایکی ملت کبی ، اول ده کلوب کتمش بیوکلرك هم‌ده نبیلرك مقدس محترم عرضلرینه طوقنوب، ملتلردن برینك حسیات‌دینیه‌سنه آغیر کله بیله‌چك سوزلری حکایتلری کتب دینیه سنه قاتمایور.

یعنی اسلامیت دیگر ملتلرك هیچ برینی قلباًده فعلاده تحقیر ایتمه‌یور ایدی. کلوب کیدن همه ملتلر همه انسانلر ایچون بلا تحدید بذل اولنمش فضائل الهیه‌یی مغروریتله یالکز کندوسنه استیثار ایتمك دعواسی‌ده اسلامیت‌ده یوق ایدی.

اسلامیت اوزی‌ده رحمت الهیه قدر کیك ایدی. او قدر کیکلگنه کوره‌ده الله رب العالمین حضرتلری طرفندن اسلامیت عالم انسانیت ایچون عمومی هم‌ده مؤبد اولاچق بر دین اولمق صفتیله سیدالوجود محمد علیه السلام حضرتلری واسطه‌سیله قرآن کریم‌ده تحریفی تغییری ممتنع نظم معجزله بیان قیلندی.

اسلامیتك شو فضیلت ممیزه‌سـی عالم انسانیت ده اسلامیتك غایت سریع صورتده انتشارینه قوتلی بر سبب‌ده اولمش ایدی. لکن اسلامیت‌ده او کیکلك او قدر اوزاق دوام ایده‌مدی، کیك کوینچه اسلامیتی اوزارینك طار فکر-ارنده غایت طار کوکللرنده اورونلاشدرمق‌دن انسانلرك اکثری عاجز قالدی. زیرا چاره‌سز یا اوز کوکللرینی توسیع ایتمك، یاخود اسلامیتی اوزارینك کوکللری قدر الك طار بر «لاشی» ایتمك مجبوریتی وار ایدی. فقط اولـگی‌دن، یعنی اوز کوکللرینی توسیع ایتمك‌دن عاجز قالمش انسانلر، ایکنچیدن یعنی اسـلامیتی طارایتمق دن قورقمادیلر. او زمانك احوال سیاسیه‌سی‌ده بوکا مساعده ایتدی.

شو حالك تأثیریله طار کوکللر قدر طار غایت اوفاق مذهبلر عالم اسلامیت‌ده قیصه بر مدت ایچنده کثرتله وجوده کلدی. معقولات دائره‌سی قدر کیك اسـلامیت اویماق احاطه‌سی قدرگنه تنگ قالدی. اسلامیت همه عالم انسانیتی جمع ایده بیلمك دگل، اوفاق بر قریه‌ده طوپلانمش کوچك جماعتی‌ده دائرهٔ امانته آلاماز اولدی. اسلامیت «یا فلان اوغلی فلان کبی اعتقاد ایت یاخود مؤبد صورت ده جهنم‌ده یان! جانك‌ده مالك‌ده حلال!..» کبی الك بیوك ظلم الك بیوك جهل اساسنه بنا قیلنمش بر جزئیه‌دن عبارت قیلندی. عاقبت، اسلامیت - ارباب عمائمك کیفی هوالرینه خدمت

ایتدرمك قصدیله غایت قبا بر قورال صورتنده افراغ اولندی .

شو حالك سؤتأثیرلرینی صایوب بتورمك ممکنمیدر ؟ فقط شبهه یوق، عالم اسلامیتك باشنه کلمش سیاسی اجتماعی بلیه‌لرك عموما هر برینه شو حال سبب اصلی اولمشدر .

بن شمدی ازلیت طرفنه اسلامیتك نظری حقنده شو قدر سوزلرمله اکتفا ایده بیلورم . زیرا بوندن زیاده شی بنم مقصدمدن خارجدر .

اصل مقصدم: ابدیت طرفنه، یعنی عموم عالم انسانیتك حیات استقبالیه‌سنه اسلامیتك نظری حقنده علی التفصیل سوز سویله‌مك ایدی .

شو حاضرگی دقیقه‌دن اعتبارا ازلیت طرفنده وجودك انتهاسی عقلاده سمعاده ممکن اوله بیلور ایسه‌ده، عالم وجودك ابدیتی طرفنده نهایت البته بلا خلاف یوقدر . ابدیت طرفنده بلا انقطاع، وجودك دوامی اخبار سماویه ایله‌ده صحیح عقولك اجماعیله‌ده شبهه‌سز صورتده ثابت اولمشدر .

«ابدیت طرفنده نهایت یوق !» دیمك کبی بر قدر تأمل قیلنور ایسه، غایت دهشتلی بر تعبیرك معناسی نه‌در ؟ .

استقبالده نهایتی یوق ابدیت — او قدر بیوك او قدر واسع غیر محدود زمانلردن عبارتدرکه ملیون دفعه ملیارد عصرلر او زمانلره نسبتله بر سه‌کوند قدرده اولاماز ؛ بلکه ریاضی مقدارلرك همه‌سی جمعاً ابدیت عظمتنه اتساعنه

نسبتله محسوس دگل غایت حقیر بر مقدار اولور قالور.

«یتخافتون بینهم أن لبثتم الا عشرا. نحن اعلم بما یقولون اذ یقول امثلهم طریقة ان لبثتم الا یوما.» (طه – ١٠٣ – ١٠٤)

استقبال ده نهایتی یوق ابدیته نسبتله شو بزم دنیامزڭ عمری ده محسوسیت درجه‌سندن دون غایت حقیر بر مدتدن عبارت اولور.

«ولله غیب السماوات والارض. وما امر الساعة الا کلمح البصر او هو اقرب. ان الله علی کل شیٔ قدیر.» (النحل – ٧٧)

انسانلرڭ طبیعی عمرلرینی آلتمش یتمش سنه قدر اعتبار ایدر ایسه‌ك ده، خلاف معتاد اولارق بر انسانڭ عمری یوزلره ایریشور ایسه ده، بو تقدیر انسانلرڭ عمری دنیا عمرینه نسبتله کذلك محسوس دگل عاشره کبی بر لمحه‌دن‌گنه عبارت اولور قالور

شو دنی دنیاده ابتدای خلقتدن شو دقیقه‌یه قدر کلوب کتمش انسانلرڭ اکثری، شبهه یوق، اوزلرینڭ بر لمحه کبی اولان عمرلرنده راحتلرینه نسبتله دها زیاده مشقتلر کورمشلردر.

بر لمحه کبی اولان عمرلرنده خالص راحت یوزی کورمه‌مش مسکین انسانلر، ریاضی مقدارلرڭ هچ بریله تحدید قیلنه‌ماز ابدیت طرفنده، نه قدر قاسی اولور ایسه‌ده

هیچ بر انسانك قلبی تصورینه طاقت قیلاماز درجه‌ده دهشتلی عذابله مؤبد صورتده معذب اولاچقلار ایسه، یا او وقت غفور مطلق ارحم الراحمین الله رب العالمین حضرتلرینك رحمت مطلقه‌سیله، مغفرت عمومیه‌سی نره‌یه کتمش اولور؟ یالکز برلمحه کبی اولان مدتده‌گنه راحت ایدوب ده ملیارد ملیارد قدر عصورلرده دهشتلی صورتده عذاب ایدن ذات، ارحم یا رحیم اولا بیلورمی؟ اویله ذاتك انتقامی غضبی قیاس قبول ایتمز درجه‌ده مغفرتندن رحمتندن دها زیاده اولمازمی؟ ....

بن یالکز شویله ملاحظه‌لره اعتماد ایدوب گنه عموم عالم انسانیتك نجاتیله حکم ایتمش اولسه‌م ایدی، عالم انسانیت مؤبد صورتده البته معذب اولور اعتقادنده اولان انسانلرك خدایی تعظیملرندن تقدیسلرندن بیك دفعه زیاده الله رب العالمین حضرتلرینی تعظیم و تقدیس ایتمش اولور ایدم.

دیگر ملتلرك هربری استقبالده نجاتی بیوك مغرور-یتله یالکز کندولرینه حصر ایدرلر ایکن، ابدیت طرفنده عموما عالم انسانیتك نجاتی اسلامیت اعتقادی قیلنه بیلور ایسه، اویله عالی بر اعتقاد اسلامیت ایچون غایت بیوك بر فضیلت اولمازمی ایدی؟

شبهه یوق اویله عالی بر اعتقاد اسلامیتك الك بیوك مزایاسندن ایکنجی‌سی اولا بیلور.

ألمده هيچ بر دليلم اولماسەده ايدى، اويله بيوك بر فضليتى تعاليم اسلاميه اساسنه وضع ايتمیه اسلاميته محبتم سائقەسيله البته صوڭ درجەده اجتهاد ايدر ايدم. اويله ايسه، ألمده غايت واضح براهين وار ايكن، ايندى بن نيچون سكوت ايدەيم؟

عالم انسانيتڭ حيات استقباليۀ أبديەسنه عائد او بيوك مسئلەيى بندن مقدم علماى اسلامڭ الڭ بيوكلرى كشف ايتمشلر ايسه، او مسئلەده اويله بيوكلره اقتدا ايتمك شرفى ده بڭا كفايه ايدر. اگر مسئلەيى بندن مقدم هيچ بر آدم سويلەمەمش ايسه، ياخود سويلەيوب ده اثبات ايدەمەمش ايسه، بلكه او مسئلەيى يالڭز بن ابتداع ايتمش ايسەم، اثباتيچون ده براهينى يالڭز بن گنه بولمش ايسەم، بنم ايچون بوندن بيوك بر شرف حاجت دگل! بن اويله بر شرفله شو دنيادن قناعت ايدرم.

خامش، حافظ! كه دست غيب ناكاه
چنان سازدكه خواهى روزى شادى!

ايشته بن يا اتباع ياخود ابتداع شرفنه نائل اولمق قصديله، قلبمده متمكن بر اعتقادى عمومڭ مطالعەسنه عرض ايتدم. دورت بش آدمڭ تهمتى كبى، او مسئلەده بر فتنه احتمالى يوقدر. شو ساعتده بنم قلمله او مسئله عمومه عرض اولنماسه، يارين شبهه يوق، او مسئله ديگر بر آدم همتيله عمومڭ فكرينه عرض اولنەجق.

همه کارم زخود کامی ببد نامی کشید آخر!
نهان کی ماند آن رازی کزو سازند محفلها ؟!

«عالم انسانیتڭ حیات استقبالیه‌سنده رحمت الهیه عمومی بولورمی؟» یاخود «انسانلرڭ اکثری رحمت الهیه‌دن مؤبد صورتده محروم قالورلر می؟» مسئله‌لرینه عائد سوزلری کتب کلامیه‌ده، تفسیرلرده اهل کلام اوزاتمشلار ایدی. مذاهب نه قدر مختلف اولمش ایسه‌ده سوزلرنه قدر چوق سویلنمش ایسه‌ده، کتب کلامیه عموماً «رحمت الهیه یالگز مؤمنلره؛ ایمسدر کافرلره» اعتقادنده اجماع ایتمشلر ایدی. هر کس‌ده ایمانی یالگز کندوسنه حصر ایدوب «رحمت الهیه یالگز بڭا اولور» اعتقادنده ایدی. بوڭا قریب اعتقاد عالم اسلامیت‌ده هر آدم‌ده شو کونه قدر دوام ایتدی؛ کتب کلامیه اوز طرفدارلرینه جنت ایچون خط سعادت؛ جهنم‌دن خط برائت ویروب، مخالفلرینه عموما خط شقاوت ویرمکدن، یعنی جهنم یولنه مرور تذکره‌لری یازمق‌دن دیگر بر شی بیلمه‌یور ایدی.

اهل کلام اوز نوبتلرنده سوزلرینی سویله‌دیلر، نوبت شمدی بزه کلدی.

دور مجنون گذشت؛ ونوبت ماست
هر کسی پنج روز نوبت اوست
دلا، طمع مبراز لطف بی نهایت دوست
ذکر هر کس بقدر همت اوست.

بوندن صوڭ سرد قیلنەچق برهانلارمه بر مقدمه قیلمق قصدیله بن بوراده کتب کلامیەده بیان قیلنمش بر مسئلەیی حکایەسیلە نقل ایدەیم: اهل کلام اثابه، عقاب مسئلەسنده. یعنی طاعت ایچون ثواب ویرو، معاصی ایچون ده عذاب ایتو مسئلەسنده، مختلف مذهبلره ذاهب اولمشلر ایدی.

اوزلرینه اهل السنة والجماعة اسمینی تخصیص ایدن اشاعره ماتریدیه کبی مذهبلر «اثابه ایله عقابڭ هیچ بری واجب علی الله دگل؛ بلکه اثابه بر فضل الهی، عقاب ایسه، بر عدل الهیدر؛ کفردن ما عدا هر بر گناهی اوز ارادەسیله خدای عفو ایده بیلور؛ نصوص سماویه ظاهرینه کوره کفری عفو ایتمك اصلا ممکن دگلدر» دیرلر ایدی.

بزم کتب کلامیەده هم ده کتب اصولده «معتزله» نامیله یاد اولنور بر بیوك مذهب واردر. او مذهب اربابی کندولرینه «اصحاب العدل والتوحید» نامنی ویرورلر.

او مذهب موجدی ــ علوم سنتده امامتیله: خطبەلرنده وعظلرنده بلاغتیله مشهور، اسمی عالم اسلامیتده الڭ محترم حسن البصری حضرتلرینڭ الڭ بیوك تلمیذی واصل بن عطا حضرتلری ایدی. شو محترم امام واصل حضرتلری ده عقلده علمده اخلاقده حسن الصبری حضرتلرندن بر نسخه کبی اولوب علی الخصوص بلاغت بابنده الڭ برنچیلك رتبەسنه چیقمش ایدی.

ایشته شو محترم امام واصل بن عطا حضرتلری اثابه

عقاب مسئله‌سنده استادی حسن البصری رأیندن اعتزال ایدوب ، غایت غریب بر مذهب ایجاد ایتدی . او مذهبه کوره « طاعتلره ثواب ویرمك ، گناهلر ایچون ده عقاب ایتمك واجبدر ؛ عدالك اقتضاسی شودر » ایمش !

« طاعتلره ثواب ویرو واجبدر » سوزینك قصوری ، بر قدر تأمل قیلنور ایسه ، ظاهر اولور . زیرا همه عالم وجودك ذره‌لرینه قدر مالکی اولان قاهر مطلق الله حضرتلرینه عقلا بر حقی ایجاب ایتمك صریح عقلك خلافیدر . شو قدر واضح بر حقیقت ده سوزی اوزاتمایوب امام اسلام فیلسوف ابو العلا حضرتلرینك « اللزومیات » نده ذکر اولنمش ایکی بیتی بوراده بر مناسبتله نقل ایده‌یم :

والخیر یفعله الکریم بطبعه
واذا اللئیم سخا فذاك تکلف
نرجو من الله الثواب مجاریا
وله علینا من القدیم تسلف

شو ایکی بیتی معناسیله ملاحظه ایدن هر بر عاقل ، اوزینك غایت جزئی طاعتلری ایچون مؤبد صورتده جنات عالیه‌یی ایجاب ایتمکدن گنه دگل ، حتی طلب ایتمکدن بیله البته اوتانور . بز عقل صریحك ارشادیله مهتدی اولور ایسه‌ك آڭلارز : بزه دنیاده نصیب قیلنمش هر بر لقمه هر بر شربه بیوك بر فضل الهیدر . بزم وجودمزده بزم حیاتمزده ، بزم طاعتلرمزده همه‌سی بزه خدای طرفندن بذل

اولنمش بیوك نعمتلردر. بیك دگل میلیون قصوری وار طاعتلرمز مقابلنده الله رب العالمین حضرتلرینه جنات عالیه ایجاب ایتمك، اگرده غایت بیوك حماقت اولماز ایسه، البته خدانك الطاف غیر متناهیه‌سنه. محدود دگل کرمنه اعتماد ایتمك سببیله انسانك قلبنه استیلا ایتمش بیوك بر مغروریتدر.

بن شویله ملاحظه‌اره طالورم ایکن، اهل کلامك غایت بیوك جسارتلرندن، تعبیرمی عفو ایتسونلر، غفلتلرندن ادبسزلکلرندن فوق العاده تعجب ایدرم

فیلسوف شاعر مشهور سعدی حضرتلری دیمش:

از دست و زبان که بر آید
کز عهدهٔ شکرش بدر آید.
بنده همان به که ز تقصیر خویش
عذر بدرگاه خدای آورد.
ورنه سزاوار خداوندیش
کس نتواند که بجای آورد.

اشته الله رب العالمین حضرتلرینك عظمتنه مناسب ادب شودر! بویله ادب البته ملا جلال، تفتازانی کبی کتب کلامیه‌ده بولنه‌ماز؛ بونکچون گلستان، دیوان حافظ کبی کتب ادبیه لازمدر.

وجوب اثابه بطلانی حقنده شو قدر سوزله اکتفا ایدوب، وجوب عقاب حقنده اهل کلامك سوزلرینه ایندی نظر ایده‌لیم:

اشعریلر ماتریدیلر توبه‌سز مغفرتك جوازینی کفردن ماعدا اولان گناهلره حصر ایدوب، کفر ایچون عقاب البته واجبدر دیدیلر؛ اما واصل ابن عطا حضرتلری هم‌ده اتباعی کبائری‌ده کفر کبی حساب قیلوب، بیوك گناهلرك هر بری ایچون البته عقاب لازمدر اعتقادنده ایدیلر.

کبائری بر طرفه براقوب، کلاممزی «کفر ایچون وجوب عقاب» مسئله‌سنه حصر قیلایق. زیرا الك اصل مقصد شو مسئله‌یی حل ایتمکدر.

«کفر ایچون عقاب واجبدر» سوزنده وجوبدن مراد نه‌در؟

شارع خطابیله انسانلر ذمه‌سنده بر شی واجب اولا بیلور. لکن شو معنی ایله وجوب قاهر مطلق الله حضرتلری حقنده شبهه یوق هیچ بر صورتده ممکن اولاماز. زیرا شو معنی ایله وجوبی دعوی ایتمك ایچون دها بیوك بر غالب اعظمك وجودینی دعوی ایتمك لازم اولوب کلور ایدی.

الله عز وجل حضرتلری حقنده او معنی ایله وجوبك عقلا هم‌ده شرعاً امتناعی قطعی صورتده معلومیتنه کوره، کلامیون اوز دعوالرینی بر قدر معقول اولا بیلور طرزده کوسترمك ایچون ایکی نوع وجوب اثبات ایتمیه مضطر اولدیلر: بری «وجوب علیه» دیگری‌ده «وجوب منه» دیدیلر. «یجب علی الله» دیمك ایچون دیگر بر ذات

طرفندن امرك نزولی لازم کبی ایسه‌ده، «یجب من الله» دیمك ایچون دیگر بر ذات طرفندن امرك نزولنه اصلا حاجت یوقدر، بلکه الله عز وجل حضرتلرینك اوز حکمیله اوز التزامیله بر شـی اللهك اوزینه واجب اولا بیلور دیدیلر. وعید حقنده وارد «ان الله لا یغفر ان یشرك به ویغفر مادون ذلك لمن یشاء» (نساء ٤٧) - «قال لاتختصموا لدی وقدمت الیکم بالوعید. ما یبدل القول لدی. وما انا بظلام للعبید» (قاف - ٢٨ - ٢٩) کبی آیتلرله کبائر هم کفر ایچون عقاب ایتمك الله حضرتلرینك اوز حکمیله اوزینه واجب اولور ایسـه، ممکندر، بلکه عقاب البته واجبدر، عفو ایتمك قطعاً حرامدر؛ زیرا کبائر یا کفر عفو اولنوب عقاب واقع اولماز ایسـه، او وقت اخبار سماویه‌ده عموماً، قرآن کریم ده خصوصـا متعدد محللرده کذبك وقوعی لازم اولوب کلور؛ وعیدده خلف ایتمك، سوزیده یالان سویله‌مك الله تعالی حضرتلری حقنده عقلا ممتنع‌در دیدیلر.

کتب کلامیه‌یی کتب تفاسیری صوك درجه اجتهادله الك بیوك بر تفتیشله مطالعه ایدن هر بر منصف آدم بیلور: شمدی بیان قیلنمش دلیل وجوب عقاب مسئله‌سنده کلامیونك النده بولنه بیلور دلیللرك الك قوتلی سیدر؛ بوندن دها قوتلی بر دلیل کلامیونك ألنده یوقدر.

اشته، اگر بن اهل کلامك شو دلیللرینی هدم ایده

بیلور ایسه‌م، اوقت اوز دعوامنی برهانلرمله اهل کلامك
هر برینه الزام ایده بیلورم .

بن اهل کلامله مناظره ایدر ایکن ، اهل کلامك اوز
مسلکارینه سلوك ایتسه‌م ایدی ، اهل کلام کبی آیتلری
تأویل یا تخصیص ایتمیه تنزل کوسترسه‌م ایدی ، البته وعید
آیتلرینك هر برینی مغفرت یا رحمت آیتلریله تأویل یا
تقیید ایدر ایدم . یاخود وعید آیتلری خبر دگل ، انشادر؛
خلافی واقع اولور ایسه ، کذبك وقوعی لازم اولوب کلمز
دیر ایدم . یا ایسه « الم تعلم ان الله له ملك السماوات
والارض . یعذب من یشاء ویغفر لمن یشاء . والله علی کل
شیء قدیر » (مائده - ٤٠) کبی قرآن کریم‌ده متعدد سوره
لرده وارد آیت کریمه‌لرله وعید آیتلرینی اللهك مشیئتیله
تقیید ایدوب ، وجوب عقابی البته رد ایدر ایدم . یا ایسه ،
«قل یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة
الله . ان الله یغفر الذنوب جمیعاً . انه هو الغفور الرحیم»
(الزمر -٥٣) کبی محکم هم‌ده عمومیتی مؤکد آیتلری وعید حقنك
وارد ظاهر آیتلره تعارضلری صوکنده ترجیح ایده بیلور ایدم.

اهل کلامك خاطری ایچون کنه شو مسلکاره سلوك
ایده‌چك اولسه‌م ایدی ، البته او مسلکلرك هر بریله
کلامیونك دلیللرینی جرح ایتمیه بنم حقمی کلامیونك اوز-
لری‌ده تسلیم ایدرلر ایدی . لکن اویله مسلکاره سلوك
ایتمیه بنم احتیاجم یوقدر . زیرا الك بیوك دلیللری ده بنم

نظرمده غایت ضعیف اساس اوزرینه بنا قیلنمش‌در:

اهل کلام خلف ایته‌کله عفو ایتمگی، هم‌ده تجاوز ایتمکله یالان سویله‌مگی فرق ایده بیلسه‌لر ایدی، حدودی یوق بیوك زلتاره مرتکب اولمازلار ایدی. خلف ایتمك عقلاده شرعاًده مذموم ایسه‌ده، لکن عفو ایتمك مکارم اخلاقك الڭ بیوکارندندر: یالان سویله‌مك الڭ بیوك عیبدر، لکن موآخذه ایدرم سوزندن تجاوز ایتمك الڭ بیوك بر کرمدر.

الله قرآن کریم‌ده « وما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه» دیمش. وعید آیتلرینڭ هر برسی‌ده قرآن کریم‌ده لسان عربیله کلمشدر. عربلرڭ لساننده عرفنده عفو ایتمك، موآخذه‌دن تجاوز ایتمك هیچ بر وقت کذبدن عد قیلنمایور. عرف عرب‌ده موآخذه‌دن تجاوز ایتمك، جانیلرڭ جنایتلرینی عفو ایتمك الڭ محمود الڭ عالی فضائلدن حساب قیلنور.

اهل کلام وعید آیتلرندن وجوب عقابی فهم ایتمشلر ایسه، بن رحمت الهیه اتساعنه اعتماد ایدوب، عرف عربڭ دلالتیله، البته یوم قیامت‌ده الله هر بر انسانڭ گناهندن تجاوز ایدر اعتقادنـده اولور ایسه‌م، الله رب العالمین حضرتلرینڭ حضورنده دها ادبلی صورتده حرکت ایتمش، هم‌ده قرآن کریمی دها گوزل آڭلامش اولورم.

فتوحات مکیه صاحبی محیی‌الدین بن عربی حضرتلری فتوحاتڭ ٤نچی جزئنده (٥١٧) صحیفه‌سنده دیمش: « وقد

زل هنا اهل الكلام زلة عظيمة اوقعها فى ذلك استحالة الكذب على الله فى خبره . وما علموا ان مثل هذا لا يسمى كذباً فى العرف الذى نزل به الشرع . فقد حجبهم دليل عقلى عن علم وضع حكمى . وهذا من قصور بعض العقول و وقوفها فى كل موطن مع ادلتها . ولاينبغى لها ذلك . ولتنظر الى المقاصد الشرعية فى الخطاب ، ومن خاطب ، و بأى لسان خاطب ، و بأى عرف اوقع المعاملة فى تلك الامة . يقول بعض الاعراب : «وانى اذا او عدته او وعدته لمخلف ايعادى ومنجز موعدى» . ولا يقال ان الله اخلف بل يقال انه عفا وتجاوز عن عبده . »

علمای اسلامك بيوكلرندن امام يحيى بن معاذ حضرتلرى ديمش : «الوعد والوعيد حق . فالوعد حق العباد على الله . حيث ضمن لهم أنهم اذا فعلوا كذا ان يعطيهم كذا . ومن اولى بالوفاء من الله . والوعيد حقه تعالى على العباد . اذ قال لا تفعلوا كذا فانى اعذبكم ان فعلتم كذا ففعلوا فان شاء عفا وان شاء اخذ . لانه حقه . و اولا هما العفو والكرم لانه غفور رحيم . »

اهل كلامك دليللرينى جرح مقامنده شمدى شو دفعه بالكز شو قدرله اكتفا ايدرم . بوندن صوكره ، انشاءالله قرآن كريمدن من غير تأويل آيات بيناتى كوزى وار آدملره عرض ايدرم . قرآن كريمى اقوال كلاميه ايله تفسير ايتميه عادتلنمش امام افنديلرك امراض قلبيه لرينه شايد

بر قدر شفا ویره بیلورم انشاء الله .

اوزاریننك احاطه‌سنه داخل دگل هر بر حقیقتی انکار ایدن امام افندیلر آکلار ایسه‌لر، شو بیتلری انشاد ایده‌یم :

وان تکن قاصرا عن کونها ثبتت
فیما حوی شرحه الحفاظ فی الورق
فاعرف مقامك فی درك العلوم، ولا
تعرض لمن خاض فیها شاسع الشقق
فانت ویحك فی وهد الحضیض . فلا
تمدد یدیك لمأوی فارق العنق
ما الدین الا الذی تسعی لتوهنه
آی الکتاب و آثار النبی العتق
لا کل خبط عن الیونان مبتدع
قد دس بین اصول الدین مختلق
تحمی قواعد رسطالیس تحسبها
دیناً . لك الویل نبهناك فاستبق
ان کنت تورد ردا او معارضة
لما سردناه فاذکر ماتری وسق .

استطراد

٤

رحمت الهیه عمومیتی حقنده برهانلرم

عیب حافظ گو مکن واعظ که رفت از مذهبم
پای آزادی نبندد، گر بجایی رفت رفت.
بیا، و معرفت از من شنوکه در سخنم
زفیض روح قدس نکتهٔ استفاده رفت

همه انسانلرڭ عقیدهٔ الهیه‌لرینی تصویب ایدن
لسان الغیب خواجه حافظ شیرازی حضرتلری.

دوستلرم قردشلرم! سز ملالرغه ئه‌یتگز:
شو ایکی یولنی مینی کومگاچ اوقورلر قبرمه.
اهل‌تکفیر بر عجبلنسون کوروب آتتق‌سوزم:
«کور، نه‌رسه‌طولغان‌ایمان‌ابله قرآن صدرمه!»

شاعر ملی‌مز ادیب محترم
عبدالله افندی توقایف.

فمن ینازعنی فیما اتوه به * فالناس کلهم اعداء ماجهلوا.
ابدیت طرفنده همه عالم انسانیتڭ نجاتنه یقینا
ایمان ایدن موسی جارالله بیگییف.

«ابدیت طرفنده نجات عمومی» مسئله‌سنڭ «شورا»

صحیفه‌لرنده انتشاری مناسبتیله بنم دوستلرم خیر خواهلق یولنده شفاها یا مکتوبله بکا:

«وقتسز هم‌ده اورنسز، فائده‌سی یوق بر مسئله‌یی چاردك‌ده، فتنه‌لر قوباردك. دینلی امام افندیلری‌ده بیهوده یرده زحمتلره صالدك. سنی تکفیر ایدرلر، عاقبت مدرسه‌دنك طرد ایتدررلر! بر آز سیاست قوللانمق، بر قدر تاقتیقه ایله حرکت ایتمك سکا لازم ایدی. کله‌جك سنه‌ده مدرسه وقفیه‌سنده اوزك ایچون بر تأمین حاضرله‌مك یولنده حرکت ایتسه‌ك یاخشی اولور ایدی.» معناسنده اولان سوزلری سویله‌دیلر یازدیلر.

نصیحتلر یچون دوستلرمه البته تشکر ایدرم. لکن بن هیچ بر وقت افکار علمیه‌م‌ده حریتمی انسانلر خاطر یچون یا خود سنوی معاشم ایچون فدا ایده‌مم. بر حقیقت، برهانلر یله کوکلم‌ده رسوخ بولور ایسه، انسانلر بونی تحمل ایده‌مز خیالیله، بن او حقیقتی کتم ایتمك رذالتنه تنزل‌ده ایده‌مم.

رقیبم سر زنشها کرد که از این باب رخ بر تاب
چو افتاد بر سر مارا که خاك در نمی ارزد
چه حافظ در قناعت کوش واز دنیای دون بگذر
که یك جو منت دونان بصد من زر نمی ارزد.

افکارك حریتنه یول باغلامق ایچون گنه کوسترلمش حرکتلره، هر بر مسئله‌یی اوزلرینك گنه ایمانلر یله فکرلر یله تحدید ایتمك یولنده بذل اولنمش غیرتلره بر قیمت ویره-میوب، بن همان اوز دعوامی اثبات صددنده ثبات ایدرم.

بیلورم: بنم دعوام ثابت اولور ایسه، اسلامیت یوزینه بر جمال اولاچق؛ همه ادیان آراسنده اسلامیتك قیمتی علویتی دها زیاده‌لشه‌چك؛ «نجات یالکز بکادر!» کبی مغروریت اوزرینه تأسیس قیلنمش اعتقادلردن اسلامیتك ایمانی پاك قالاجق؛ اسلامیتك حقیتی جهنمدن تخویف طریقیله دگل، قرآن کریمده نظم الهیله بیان قیلنمش برهانلرله اثبات قیلنه‌جق . . .

دینلرك تاریخنده یاوروپا اهل علمی قلمیله تألیف قیلنمش اوفاق بیوك کتابلردن بعضلرینی مطالعه ایتمش ایدم. او بیوك پروفه‌سورلرك حکیملرك اتخاذ ایتمش مسلکلری، اوزلرینڭ دینلرندن ما عدا دینلره نظرلری بکا بر قدر غریب کورنمش ایدی. خصوصا یهودیتی اسلامیتی بوددیلکی بیان ایدرلر ایکن، پروفه‌سورلرك قلملریله یازلمش سوزلر — شو اوچ دینك تعلیملرینه بر قدر واقف انسانلری البته بر قدر متأثر ایدر درجه‌ده حقانیتدن بعید ایدی. تاریخ اسلامیتی یازارلر ایکن، نصرانیت علماسی طرفندن نبی اسلام علیه الصلاة والسلام حضرتلری علیهنه سویلنمش سوزلری بوراده ذکر ایتمیه حاجتده یوق.

پروفه‌سورلری رد ایتمك جسارتیله دگل، یالکز حقیقتی بلاتحریف میدانه قویمق قصدیله، اسلامیت حقنده بر شی یازوب طاشلامق امنیه‌سی بنده وار ایدی. حقائق مطلقه‌یه همده قرآن کریمده کلمش تعالیم عالیه‌یه استناد ایدوب،

اقتدارم مساعده‌سی قدر، یاوروپا علماسی طرفندن سویلنمش سوزاره مقابله ایتمگی کندومه واجب بیلمش ایدم.

شو سنه مدرسهٔ حسینیه‌ده تاریخ ادیان درسلری مناسبتیله تاریخ ادیان بحثلرینی او فکرمك فعلیتی ایچون بر مناسب فرصت صایدم. دیگر باحثلر کبی یا او، یا بو طرفه میل ایتمه‌مك ایچون، دینلری بلا تعصب بیان ایتمگی التزام ایده‌جك ایدم. شو التزامم فوری بر لاف اولماسون ایچون‌ده، هر بر دینی تصویب ایتمك حقنده من القدیم کوکلمده رسوخ بولمش اعتقادمی مقدمه صورتنده عرض‌ده ایتمش ایدم، عین شو ملاحظه ایله «ابدیت طرفنده رحمت الهیه عمومیتی» حقنده علمای اسلامك آثار عالیه‌سنده بیان اولنمش مسئله‌یی‌ده میدانه قویوب، او مسئله‌یی آیات قرآنیه ایله اثبات ایدرم انشاء الله دیمش ایدم.

بونلارك هر برندن‌ده مقصد ـ شاکردلرله بلا تعصب تاریخ ادیاندن بحث ایدوب، مقایسه اصولیله، اسلامیتك أفضلیتنه یاشلری ارشاد ایتمك ایدی.

«کاری که کرد دیدهٔ ما بی بصر نکرد»

احوال زمان شاگردلرله اشتغالمزه مساعده ایدرمی یوقمی معلوم دگل، لکن یوقاریده سویلنمش مقصدمی بقدر الامکان تعقیب ایدرم.

—•◆•—

٥

شمدی رحمت الهیه عمومیتی مسئله‌سنده برهانلرمی سرد ایتمیه نوبت کلدی . او برهانلرمی برر برر بیاندن قبل «انسانلرك جهنم‌ده خلودلرینه» دلالت ایدر آیت کریمه‌لر حقنده فکرمی علی‌الاجمال عرض ایتمك لازمدر . زیرا ابدیت طرفنده نجاتی یالکز کندولرینه حصر ایدن مذاهب کلامیه، همده بنم دعوامی قرآن کریمه قطعا خلافدر دیمش ملالر یالکز او آیت کریمه‌لره استناد ایدرلر .

قرآن کریمده عذاب آیتلری «یعذب من یشاء ویغفر لمن یشاء» کبی اکثریاً مشیئت ایله تقیید قیلنمشلار . الاعراف سوره‌سنك ٥٦نچی آیت کریمه‌سنده صاحب‌التوراة نبی محترم موسی علیه‌السلامه خطاباً الله‌رب‌العالمین حضرتلری «قال عذابی اصیب به من اشاء . ورحمتی وسعت کل شیء» دیمش . بوراده، اولاچق ایسه، مشیئت ایله عذاب اولاچغی بیان قیلنوب، عاقبت همه انسانلره، یالکز انسانلره دگل بلکه همه شیلره رحمتك عمومیتی غایت واضح برخطاب الهیله بیان قیلنمش .

عذابك اوزی مشیئت ایله مقید اولور ایسه، البته عذاب‌ده خلود، عذابك ابدیتی قطعا مشیئت ایله مقید اولور . الانعام سورهٔ جامعه‌سنده (١٢٨)نچی «قال النار مثوا کم

خالدين فيها الا ما شاء الله » آيت كريمه‌سنده وارد اولمش استثنا كبى استثنالر قرآن كريمده متعدد آيتلرده وارد اولمشدر.

هود سوره‌سنده (١٠٦—١٠٧) (فاما الذين شقوا ففى النار لهم فيها زفير وشهيق. خالدين فيها ما دامت السماوات والارض. الا ما شاء ربك. ان ربك فعال لما يريد» آيت كريمه‌لرنده هم استثنا همده خلودى كوكلرك يرلرك دواملرى مدتيله تقييد وارد اولوب، ابراهيم سوره‌سنده (٤٨)نچى «يوم تبدل الارض غير الارض والسماوات» آيت كريمه‌سنده شو كوكلرك شو يرلرك بركون فنالرى اخبار قيلنمشدر. شو آيت كريمه‌ده خلود مقيد ايسه، بزده اصوليونك « سببلرى حادثه‌لرى بر مطلق مقيده حمل اولنور » قاعده‌لريله عمل ايدوب، مطلق ذكر اولنمش خلودلرى «ما دامت السماوات والارض » قيديله تقييد ايده بلورز.

عذابك اوزى‌ده عذابك ابديتى‌ده مشيئت ايله مقيد اولورلار ايسه، قرآن كريمده ذكر اولنمش خلود، يا استثنا يا نهايتى وار بر مدت ايله، مقيد ايسه، ايشته بزم دعوامزك ثبوتنه غايت واسع بر ميدان حاضرلندى ديمكدر.

٣نچى بابده كفر ايچون وجوب عقاب مسئله‌سينى بر قدر جرح ايتمش ايدك. شمدى بوراده عذابك‌ده ابديتك ده مشيئت يا بر مدت ايله تقييدلرينى بر قدر اثبات ايتمش كبى اولدق. بزم اشاعره ماتريديه‌لر بوكا قناعت ايتمزلر ايسه، آنلاره الزامى صورتده دها ايكى آيت :

نساء سورەسندە میراثدە فرائضی بیان صوکندە (١٣) نجی آیت کریمەدە الله رب العالمین حضرتلری «ومن یعص الله ورسوله یتعد حدوده یدخله ناراً خالداً فیها. وله عذاب مهین» دیمشدر.

نسائ سورەسندە (٩٣) نجی آیت کریمەدە الله رب العالمین حضرتلری «ومن یقتل مؤمناً متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فیها. و غضب الله علیه ولعنه واعدله عذاباً عظیما» بیورمشدر.

شــو آیت کریمەلرك افادەلرینه کورە، بر مؤمنی بغیر حق قتل ایدن آدم، همدە میراثدە الله طرفندن تقدیر اولنمش سهاملری تعدی ایدن آدم جهنمدە خالد اولاجقلار. لکن بزم اشاعرە بزم ماتریدیە شــو ایکی حکمی قبول ایتمەیورلر. اوزلرینك مذهبلرینی صاقلامق خیالیله او ایکی آیتی تأویل، یاخود، دها درستی، تحریف ایدیورلر. بیورسونلر، کورەیك، تأویل ایتسونلر! بزدە اشاعرە خاطری ایچون‌کنه، کفر حقندە وارد اولمش خلودلریدە اویله تأو یللر ایله تأویل ایدرز. اوز مذهبلری ایچون تجویز اولنمش تأویللرینی اشعریلر ماتریدیلر شاید کرماً بزەدە احسان ایدرلر. اگردە تأویللری اوزلری ایچون‌کنه یارارلق درجەدە عزیز اولوب، بزە احسان اولنەماز ایسە، او وقت بز اوزمزك اصل مسلکمزە سلوك ایدوب، قرآن کریمی اصلا تأویل ایتمەمك طرفندە ممنونیتله قالورز. رحمت الهیه

عموميتی مسئله‌سنده برهانلرمی برر برر عرض ایده‌یم :

۱) «قال عذابی اصیب به من اشاء . ورحمتی وسعت کل شیء فسا کتبها للذین یتقون و یؤتون الزکاة و الذین هم بآیاتنا یؤمنون .» (الاعراف - ۱۵۶)

شو آیت کریمه‌ده الله رب العالمین حضرتلری استرسه عذاب ایده‌چگندن خبر ویرمش . بوندن صوڭ «ورحمتی وسعت کل شیء» جملهٔ مبارکه سیله همه انسانلرڭ بلکه همه شیلرڭ کیك رحمتلرده خلودلرینی بیان ایتمشدر . عذابی مشیئت ایله تقیید ایدوب‌ده ، رحمتی مطلق ذکر ایتمك ، «شیء» کبی الڭ اعم بر تعبیر اوزرینه «کل» کبی الڭ احاطه‌لی بر حرف استغراق زیاده ایتمك ـ ابدیت طرفنده هر بر انسانڭ ضروری صورتده رحمت الهیه مطلقه‌ده بقاسنه البته غایت واضح طرزده دلالت ایدر .

شو آیت کریمه‌ده هیچ بر انسان «ابدیت طرفنده رحمت الهیه‌ده مؤبد صورتده بقا» دن استثنا اولنمامشدر . لکن بزم کلامیون برم روسیا اماملری «فسا کتبها للذین یتقون ویؤتون الزکاة و الذین هم بآیاتنا یؤمنون» جملهٔ معجزه‌سنه تمسك ایدوب ، رحمت الهیه‌یی ، ابدیت طرفنده نجاتی ، یالکز مؤمنلره حصر ایتمك طارلغنه ذاهب اولمشلار .

شو آیت کریمه‌ده «فسا کتبها» جملهٔ معجزه‌سیله حصر دعوی ایتمك مسئله‌سنده اهل کلام غایت جلی صورتده بر فاچ علمی خطالره یا عمداً یا جهلا دوشدیلر . منطق یاخود

اصول فقه قواعدینه بر قدر آشـنا اولان هر بر انسان او خطالری جزئی بر ملاحظه ایله بیلور:

١) اولـگی خطالری: عمومك حكمنه موافق دیگر بر حكمله عمومی تخصیص ایتمك مسئله‌سیدر. منطق هم‌ده اصول كتاب‌لرینك بیانلرینه كوره، بر حكمی دیگر بر حكمله تخصیص ایتمك ایچون حكملر آراسنده تنافی لازمدر. خاصك حكمی عمومك حكمنه موافق اولور ایسه، او وقت عمومك حكمی تخصیص اولنماز، «الانسان یمشی» حكمیله «الحیوان یمشی» حكمی هیچ بر وقت تخصیص اولنه‌ماز. «الحر بالحر» جملهٔ جلیله‌سیلهٔ «ان النفس بالنفس» جملهٔ عمومیه سنده عمومیت اصلا باطل اولاماز.

«ورحمتی وسعت كل شیء» جملهٔ عمومیه‌سیله «فسأكتبها للذین یتقون» جملهٔ خصوصیه‌سی بری دیگرینه موافق ایكی حكملردر. اولـگی‌سنده وار عمومیتی ایكنچی‌سنده وار خصوصیتله تخصیص ایتمك لغتدن ده علومك قاعده‌لرندن‌ده غفلت ایتمك دیمكدر. بویله خطالر اهل كلامك اوزارینه عائده مسئله‌لرده مقبول اولا بیلور ایسه‌ده عالم انسانیتك عمومنه، هم‌ده ارحم الراحمین الله رب العالمین حضرتلرینك تخجیری قابل دگل رحمت الهیه غیر محدوده‌سنه عائد مسئله لرده اصلا مقبول اولاماز.

خطاب‌ده شدتمزی اهل كلام بزه شـاید عفو ایدرلر. زیرا «همه عالم انسانیتی مؤبد صورتده اونلرده یاقمق»

کبی قساوتلره بزم طرفدن کوستریلمش شو شدت اضطرار حکمیله اختیارسز چیقمش بر حرکتدر، اضطرار حکمیله وجوده کلمش حرکتلری شریعت اسلامیه عفو ایدر.

۲) ایکنچی خطالری: «مقیدلره رحمت ایتمك» ایله «رحمتی تقیید ایتمك» کبی بری برینه تماماً باشقه شیلری فرق ایتمه‌مکلریدر.

«فسا کتبها للذین یتقون» جملهٔ الهیه‌سی مقیدلره یعنی مؤمنلره وجوباً رحمت ایتمکی قطعی صورتده افاده ایدر ایسه‌ده، رحمت الهیه تقییدینه اصلا دلالت ایتمه‌یور. اتقا ایدنلره، زکات ویرنلره، مؤمنلره وجوباً خدای رحمت ایدر، بوراده شبهه یوق. لکن «ورحمتی وسعت کل شیء» کبی اختصاصی قابل دکل بر نص محکم وار ایکن، «دیکرلره رحمت ایتمز» سوزی نره‌دن چیقدی؟

نیچون بزم اهل کلام بویله واضح شیلری آکلامایور؟ بن شو «نیچون» ی ادبیات عربیه‌مده بر قدر بیان ایتمش ایدم.

دعوامزه برنجی برهان اوله‌ق اوزره بز شو آیت کریمه‌یی ذکر ایتدك. زیرا اهل کلام ابدیت طرفنده رحمت الهیه‌نك یالکز کندولرینه انحصارینی اثبات مقامنده شو آیت کریمه‌یه تمسك ایدرلر. بزم بیاندن اهل کلامك استدلاللرنده خطالری، شو معجز آیتك بزم دعوامزه صراحتله دلالتی آچیق صورتده کورندی.

شمدی شو معجز آیتك افادهٔ بلیغه‌سندن استفاده ایتمك ایچون ، شو معجز آیتك خطاب الهیسنه سمع استفاده یی ویره‌یك :

« و رحمتی وسعت کل شیٔ » جمله عمومیه‌سی ــ عمل مقابلنه دگل یالکز امتنان طریقیله همه انسانلره مبذول اولان رحمت الهیه مطلقه عمومیتنه دلالت ایدر . الله حضرتلرینك رحمتلرینك اکثری شو نوعدندر : انسانلره بذل اولنمش وجود ، عافیت ، اهتدا ، طاعت ، نبوت ، عقل کبی نعمتلرك هر بری یالکز رحمت امتنان فیضیله انسانلره ویرلمشدر شو رحمت امتنان انسانلرك هیچ برینه ، زمانلرك‌ده هیچ برینه مخصوص دگلدر . دنیاده هر دقیقه‌ده همه انسانلره حسابسز صورتده شو رحمتك مبذولیتی کبی ، البته ، آخرت‌ده‌ده شو رحمت امتنان هر بر انسانه بلا استثنا بذل اولنه‌جقدر . « عذابی اصیب به من اشاء » دلالتیله مشیئت الهیه تعلقی تقدیرنده بر قدر مدت بعض انسانلره عذاب واقع اولا بیله‌جك ایسه ده « و رحمتی وسعت کل شیٔ » دلالتیله عاقبت هر بر انسانك رحمت الهیه‌ده خلودی قطعی صورتده ثابتدر .

«فسا کتبها للذین یتقون و یؤتون الزکاة و الذین هم بآیاتنا یؤمنون» جملهٔ خصوصیه‌سی ـ عمل ، یعنی اتقا ، زکات ، ایمان مقابلنده فضل هم احسان طریقیله یالکز مؤمنلره رحمت الهیه خصوصیه نك مکتوبیتنه دلالت ایدر . خصوصی

رحمتك مكتوبيتى الانعام سورهسنده (٥٤) «واذا جاءك الذين يؤمنون بآياتنا فقل سلام عليكم . كتب ربكم على نفسه الرحمة انه من عمل منكم سؤ بجهالة ثم تاب من بعده واصلح فانه غفور رحيم» آيت كريمه سندن ده مستفاددر .

شو برى برينه من حيث الحكم موافق ايكى معجز جملهلرك - برى «و رحمتى وسعت كل شئ» جملهٔ كريمه سى ، ديگرى «فسا كتبها للذين يتقون» جملهٔ كريمهسى افادهسيله ايكى نوع رحمت ثابت اولور: برى عمل مقابلنه دگل يالگز ارحم الراحمين الله رب العالمين حضرتلرينك امتنانيله همه انسانلره بلا استثنا هم دنياده هم آخرتده بلا حساب بذل اولنور رحمت عموميهدر. ديگرى اتقا ، زكات، ايمان كبى عمل مقابلنه اجر اولمق صفتيله شارع كريم الله حضرتلرى طرفندن وعد اولنمش رحمت مكتوبهدر. انسانلر رحمت عموميهيه بلا استحقاق نائل اولورلار؛ رحمت خصوصيهبى ايسه ، هر بر انسان يالگز اجتهاديله ، حيات انسانيهنك مصلحتلرينه عائد خير اشلرى اداسيله احراز ايدر. الله رحمت عموميهسيله همه عالم وجودى ايجاد ايدوب، همه عالم و جودى تربيه ايدر؛ رحمت مكتوبهسيله همه انسانلرى درجات عاليهيه وصول ايچون خيرات يولنده مسابقهيه دعوت ايدر.

الله محدود دگل رحمت ديگزلرينى اظهار هم ابقا ايتمك ايچون رحمت عموميهيى بلا تحديد همه انسانلره مؤبد صورتده

بذل ایتمشدر. عالم حیاتده انسانلری تنبل معطل براقمامق، همده انسانلری مفاسد یولندن منع ایدوب صلاح یولنه دعوت ایتمك ایچون، خصوصی رحمتلرینی یالکز عامللره، مصالح حیات یولنده سعی ایدنلره، انسانلره ضرر و یرمکدن صاقلانوب اوزینك کمالاتنه وصول یولنده حرکت ایدهنلره تخصیص ایتمشدر.

بن شمدی الله رب العالمین حضرتلرینك محدود دگل رحمت عمومیهلرینی بیانم مناسبتیله بزم روسیهمسلمانلرینك کوکللرنده رسوخ بولمش همده یاطارلق یا مغروریت اساسنه مبنی اولمش اسکی بر اعتقادك و اهیلگینی کوسترمگی موافق هم وقتلی کوردم:

اهل اسلامك اکثری «بسم الله الرحمن الرحیم» آیت مبارکه کریمهسنه معنی ویرورایکن «دنیاده همه انسانلره، آخرتده یالکز مومنلره رحمت ایدر الله اسمیله» دیرلر.

شو اعتقاد ـ غایت کیفی، الك واهی، اساسیالك ضعیف بر تفسیر اوزرینه بنا قیلنمشدر: گویا «الرحمن» بنیهسی «الرحیم» بنیهسندن ابلغ ایمشده؛ ابلغیتده دنیاده رحمتك عمومیتی، آخرتده رحمتك مخصوصیتی ایلگنه اولور ایمش. شو تفسیرك اساسی بزم نظرده غایت واهیدر. زیرا من حیث الوضع ابلغیت تسلیم اولنور ایسه، او وقت الرحمن هم دنیاده هم آخرتده همه انسانلره، الرحیم یالکز دنیاده کذلك همه انسانلره رحمت ایدر الله اسمیله دیمك دها

مناسب اولور ایدی. بونڭ اوزرینه رحمن رحیم کبی مبالغه صیغه‌لرینی تفسیر ایدر ایکن، ابدیت طرفنده اکثر انسانلرڭ مؤبد صورتده رحمتدن محروم اولاچقلرینی سو- یله‌مك، اللهڭ رحمتنده مبالغه‌یی بیان ایتمك دگل، بلکه رحمتڭ الڭ بیوك قصورینی کوسترمك اولور.

بزده ابلغیت مسئله‌سنده رأی مشهوره موافقت ایدرز. رحمن بنیه‌سی رحیم بنیه‌سندن ابلغدر. لکن «الرحمن»ڭ معناسی رحمت عمومیه‌سیله همه انسانلره دائما رحمت ایدر الٰهدر؛ «الرحیم» رحمت خصوصیه‌سیله یالکز عامللره رحمت ایدر معناسنده‌در.

بزم شو تفسیرمز رحمت الٰهیه‌ده مبالغه وجودینی تمامیله اثبات ایدر. قرآن کریمڭ بعض آیتلری‌ده بزم تفسیرمزی تأیید ایدر: قرآن کریم‌ده احوال قیامت بیان اولنور ایکن، الله رب العالمین حضرتلری آیتلرڭ اکثرنده «الرحمن» اسمیله تسمیه اولنمشدر. بونکله «الرحمن»ڭ دنیایه عدم اختصاصی شبهه‌سز صورتده ثابت اولور.

قرآن کریم‌ده رحمتڭ عمومیتی، همه اشیایی بلا استثنا احاطه‌سی بیان اولنور ایکن، «الرحمن علی العرش استوی» آیت کریمه‌سنده «الرحمن»ڭ مذکوریتی‌ده بزم تفسیرمزی تقویه ایدر. زیرا عرشڭ حقیقتی مفسرلرڭ هیچ برینه معلوم دگل ایسه‌ده، هم دنیاده هم آخرتده بقاسی همه‌مزه معلومدر.

همه موجوداتدن بیوك اولوب، ابدی قالاچق عرش اعظمی اللهك رحمت عمومیه‌سی احاطه ایتمش ایسه، آخرتده رحمت الهیه عمومیتی، بلا استثنا همه انسانلره مبذولیتی «الرحمن علی العرش استوی» آیت کریمه‌سیله قطعی طرزده بلا شبهه ثابت اولور.

بنم «الرحمن علی العرش استوی» آیت کریمه‌سنه عائد بیانمده، گمان ایدرم، تأویل فلان یوقدر. اویله ایسه شو آیت کریمه‌یی بن «رحمت الهیه عمومیتی» مسئله‌سنه ایکنجی برهانم کبی کوستره بیلورم. گمان ایدرم بنم شو حقمی هر بر منصف قبول ایدر. زیرا لغتك دلالتنه الك قریب بر تفسیردر.

اگرده شوسوزم ثابت اولور ایسه، بوراده استطرادی صورتده ذکر اولنه بیله‌جك دها بر فائده علمیه حاصل اولور: «الرحمن علی العرش استوی» آیت کریمه‌سی متشابه اولمقدن چیقوب، معناسی غایت واضح محکم بر آیت اولور. شو فائده، قیمتی تقدیر قیلنه بلور ایسه اهل تفسیر هم اصولیون ایچون ضررسز بر فائده‌در.

بنم گمانمچه بوکا باشقه تفسیرلر او قدر درست اولاماز. زیرا بزه «الله علی العرش استوی» جمله‌سیله «الرحمن علی العرش استوی» آیت کریمه‌سی آره‌سنده من حیث المعنی فرق آرامق البته لازمدر. بلاغتك اقتضاسی‌ده شودر. نیچون «الله علی العرش استوی» دیمه‌یوب،

«الرحمن علی العرش استوی» دیمش؟ بونی ملاحظه ایتمك تیوش ایدی .

بزم بیانمزه کوره، آیت کریمه رحمتك عالم وجودی احاطه‌سنه دلالت ایدوب، متشابه دگلدر. آیت کریمه‌دن مستفاد اولان استقرار «اولئك علی هدی من ربهم» آیت کریمه‌سنده‌گی استقرار کبی‌در.

بیان خدا ندارد نقاب وپرده . ولی
غبار ره بنشان تا نظر توانی کرد

مطلب‌دن اوزاق کتمك محذوری اولماسه ایدی، تفسیری ایچون متعدد کتابلر تألیف قیلنمش شو آیت کریمه حقنده بز بوراده اوز فکرمزی بر قدر عرض ایدر ایدك .

شمدی مقصدمزه قایتوب «رحمت الهیه عمومیتی» مسئله‌سنده اوچنچی برهانمزی ذکر ایده‌یك :

٣) قل یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله . ان الله یغفر الذنوب جمیعا . انه هو الغفور الرحیم . » (الزمر - ٥٣)

انسانلرك هر بری بلا شبهه «یا عبادی» خطابی تحتنه داخلدر . «ان کل من فی السماوات والارض الا آتی الرحمن عبدا» (مریم - ٩٣)

اسرافی‌ده آیت کریمه مطلق ذکر ایدوب «الذین اسرفوا» عمومندن هیچ بر مسرفی استثنا ایتمه‌مشدر.

صوڭره قرآن كريم «ان الله يغفر الذنوب جميعا» جمله مؤكده‌سيله الله هر بر گناهى البته مغفرت ايدر ديمشدر. بوراده «الذنوب جميعاً» صيغه‌سى بيان تغييرى يعنى استثنايى قابل دگل بر مفسر، نسخى‌ده قابل دگل بر محكمدر. شبهه يوق «الذنوب جميعا» صيغه‌سى كبائرى‌ده كفرى‌ده شاملدر. بلكه كفر بالاولويه «الذنوب جميعا» تحتنه داخلدر. لكن شو قدر واردركه قرآن كريم «ان الرحمن لا يعذب احداً» ديمه‌مش، بلكه «ان الله يغفر الذنوب جميعا» ديمش، مغفرت ايسه ايكى صورتى احتمال طوتار: هيچ بر عذاب ايتمه‌يوب، مغفرت، ياخود بر قدر مدت عذاب صوڭنده مغفرت.

بوڭا كوره‌ده «ان الله يغفر الذنوب جميعا» آيت كريمه سى «ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء» آيت كريمه‌سنه هيچ بر صورتله معارضه ايتمه‌يور.

زيرا «ان الله لا يغفر ان يشرك به» آيت كريمه‌سى يالڭز مؤآخذه‌يه دلالت ايدوب، مؤبدلگه دلالت ايتمه‌يور، «ان الله يغفر الذنوب جميعاً» آيت كريمه‌سى بر قدر عذاب صوڭنده مغفرتڭ واقع اولاجغنه قطعى صورتده بلا شبهه دلالت ايدر.

اهل كلام شو ايكى آيت كريمه آراسنده تعارض واردر ديسه‌لرده او قدر اصابت ايتمه‌مشلر. بر تقدير تعارض وجودى تسليم قيلنور ايسه‌ده «ان الله يغفر الذنوب

جميعا» آیت کریمه‌سنك وعد اولمق جهتیله ، وعید اولان «ان الله لا یغفر ان یشرك به» آیت کریمه‌سنه تقدمی البته لازمدر. زیرا عفو ایتمك مغفرت ایتمك اللهك کرمنه حکمتنه عزتنه دها زیاده مناسبدر.

آیت کریمه ختامنده کلمش «انه هو الغفور الرحیم» جملهٔ جلیله‌سی‌ده بوکا دلالت همده بونی تأیید ایدر. زیرا «لا تقنطوا من رحمة الله. ان الله یغفر الذنوب جمیعا» جمله‌سی صوکنده «انه هو الغفور الرحیم» ی ذکر ایتمك تأکیدی قطعیتی، البته وقوع مغفرتی افاده ایتمزسه ، بر دفعه رحمتی، مغفرتی ذکر صوکنده ، غفورلگی رحیملگی ذکر ایتمك‌ده بر معنا قالماز ایدی.

بونکله بزم اوچ برهانمز تمام اولدی. بونلاردن بیك درجه دون دلیللره اهل‌کلام بیوك مذهبلر تأسیس ایدرلر. شو اوچ برهانمزدن دها قوتلی بزم برهانلرمز وار ایسه‌ده، بز بر مذهب تأسیس ایتمك خیالنده دگلز.

من وانکار کتاب ! این چه حکایت باشد ؟ !
غالبا این قدرم عقل و کفایت باشد .
زاهد ار دعوایم قبول نکند معذورست
علم کاربستکه موقوف هدایت باشد .

علمی بر مسئله‌نك علیهنده یا لهنده یازار ایسه‌م ، یالکز قرآن کریمك آیتلرینه، یاخود سید الوجود نبی اسلام شارع اکبر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینك احادیث

ثابته‌لرینه استناد ایدم . بیوك عالملری هر کس‌دن زیاده احترام ایدر ایسه‌مده، مسئله علمیه‌یی بیان ایدر ایکن او بیوکلرك سوزلرینه حجه‌لك صفتی ویره‌مم.

نیچون ؟

زیرا قرآن کریم امامهلرمزك النده‌ده طلبه‌لرمزك النده‌ده قالمادی. قرآن کریمی، احادیث نبویه‌یی احیا ایچون مسائل اعتقادیه‌یی یازار ایکن، بزم کوزمزده کلام کتابلرینك؛ مسائل فقهیه‌دن بحث ایدر ایکن، جامع الرموز بزازیه، ابن عابدین کبی کتابلرك ، آیتلردن استدلال ایدر ایکن ، تفسیر کبیرك بزم کوزمزده حجه اولمق صفتلریله بر پاره‌لك اهمیتلری یوقدر.

«اولم یکفهم انا انزلنا علیك الکتاب یتلی علیهم ، ان فی ذلك لرحمة وذکری لقوم یؤمنون» (العنکبوت ـ ١٥)

زاهد ظاهر پرست از حال ما آگاه نیست
هرچه گوید درحق ما جای هیچ اکراه نیست

٦

٣ نچی بابده قرآن کریم آیتلرندن اوچ برهان سرد ایتمش ایدم. دیگر آیت کریمه‌لری سردم‌دن قبل، جزئی بر مصلحت ملاحظه‌سیله، آراده ایکی حدیث صحیح سرد ایتمگی مناسب کوردم.

٤) نچی برهان: اهل حدیثڭ الڭ بیوك امامی محمد بن اسماعیل البخاری حضرتلری امت طرفندن صحتی بالاجماع قبول قیلنمش کتابنده، اسلامڭ الڭ بیوك خلیفه‌سی، صحابه‌لرڭ الڭ عالمی عمر بن الخطاب رضی‌الله عنه حضرتلرندن روایت ایدر:

« قدم علی النبی سبی (من هوازن) فاذا امرأة تحلب ثدیها تبتغی اذا وجدت صبیا فی السبی اخذته، فالصقته ببطنها، وارضعته. فقال لنا النبی صلی الله علیه وعلی آله وسلم: اترون هذه طارحة ولدها فی النار؟ قلنا: لا، وهی تقدر علی ان لا تطرحه. فقال: لله ارحم بعباده من هذه بولدها ».

ترجمه‌سی: سیدالوجود علیه الصلاة والسلام حضرتلری بویورمش: شو آنا اوز بالاسینی اوت ایچینه براقورمی دیسز؟ اصحاب کرام حضرتلری دیمشلر: یوق، قدرتی وار ایکن البته هیچ بر وقت براقماز.

همه عالملره رحمت اولمق صفتیله کوندورلمش نبی اسلام علیه الصلاة والسلام حضرتلری او وقت دیمش: یمین ایدرم، الله اوز بندەلرینه، شو آنانڭ اوز بالاسینه مرحمتندن دها زیاده مرحمتلی در.

« صبح دولت می دمد، کوجام همچون آفتاب! »

« حجتی زین به کجا باشد؟! بده جام شراب! »

محترم امام افندیلر حدیث کتابلرینه مراجعت ایتسونلر. شو حدیث، هم ده بونڭ کبی دیگر حدیثلر صحیح بخاری ده هم ده حدیث کتابلرینڭ اکثرنده واردر. بویله حدیثلرڭ دلالتلری غایت واضحدر. حاشیەلرڭ شرحلرڭ بیانلرینه هیچ بر جهتدن محتاج دگلدر.

« زهی نادان‌که او خورشید تابان »

« بنور شمع جوید در بیابان. »

دعوامزڭ خلافنه سویلنه بیلەجك سوزلری ایشتمك ایچون گنه بز حاشیەلره شرحلره مراجعت ایتدك. کوردك: شرحلر « وفی الحدیث جواز النظر الی النساء المسبیات » کبی صوڭ درجه اهمیت‌سز استدلاللری ذکر ایدوب، عاقبت دلالتی یوق شیلره تمسك ایدەرك عمومڭ یالکز مؤمنلره انحصارینی دعوی ایتمشلر. بن او دعوالرینڭ اساس‌سزلگینی ٢٤ نچی عدد « شورا »ده بر قدر کوسترمش ایدم. بوکا کورەده تکرار ایتمەیوب، برهانلرمڭ ٥ نچی‌سی اولان حدیث شریفی ذکر ایدرم:

٥) « يقول الله فى ذلك اليوم شفعت الملائكة والنبيون والمؤمنون . ولم يبق احد له ذرة خير فى النار . وبقى ارحم الراحمين » .

« وبقى ارحم الراحمين » جملهٔ مباركه‌سنك معناسى نه؟ رحمتلرى الله رحمتنه نسبتله غايت جزئى ملكلرك انسانلرك شفاعتيله قلبنده ذره قدر خيرى وار انسانلر عذابدن نجات بولوب ابدى سعادتلره نائل اولاجقلار ايسه، ارحم الراحمين الله حضرتلرينك محدود دگل رحمتلريله عذابدن نجات بولاجق انسانلر عجبا كيملر اولاجق؟ مؤمنلر ايندى جهنم ده يوق . « وبقى ارحم الراحمين » دلالتيله نجات بولاجق انسانلرى ايندى سز بيان بيوركز!

٦) « تكاد السماوات يتفطرن من فوقهن . والملائكة يسبحون بحمد ربهم ويستغفرون لمن فى الارض . الا ان الله هو الغفور الرحيم . » (الشورى — ٥)

شو آيت كريمه‌ده ملكلرك استغفارلرينه ير يوزنده وار انسانلرك هر برى مؤمنلرى مؤمن دگللرى البته داخلدر . آيتك ختامنده « الا ان الله هو الغفور الرحيم » جمله جليله مؤكده‌سيله استغفارك البته مقبوليتنه الله حضرتلرى بشارت ويرمشدر. استغفارلرى صوكنده مغفرت ايتميه‌جك اولسه ايدى ، رحمت ، مغفرت صفتلرينى ذكر ايتميه‌يوب ، « الا ان الله هو الفعال لما يريد» كبى صفتلرى ذكر ايدر ايدى .

ازيمين عرش آمين ميكند روح الامين
چون دعاى خلق عالم ملك وملت ميكنم

مذهبلرينك طارلغى سببندن شو آيت كريمه نك عمومينى تحمل ايتمه‌ين اهل كلام ، الله حضرتلرى تعميم ايتمش بر حكمى تخصيص ايتمك آرزوسيله «لمن فى الارض» كبى صيغه عموميه‌يى ، المؤمن سوره‌سنده اينمش «الذين يحملون العرش ومن حوله يسبحون بحمد ربهم ويؤمنون به ويستغفرون للذين آمنوا» آيت كريمه‌سيله تخصيص ايتدرمك خيالنده بولنديلار .

بويله حركتلرى كورور ايكن ، انسان اهل كلامك مغروريتنه تعجب ايدر: اوز مذهبلرينى حمايه ايتمك يولنده همه عالم انسانيتى فدا ايدرلر. اوزندن ماعدا همه انسانلرى مؤبد صورتده اوتلره ياقار، لكن اوز اعتقادينى تعديل يا تبديل ايتميه‌روى رضا كوسترمز . همه عالم انسانيّت يوز توبن كتسون ، يالكز اهل كلامك مذهبى صاغ قالسون . الك بيوك مقصدلرى شودر!

٣ نجى بابده يازمش ايدم : متوافق حكملرك برى ديگريله تخصيص اولنماز . عمومى ديگر بر خصوصله تخصيص ايتمك ايچون آراده من حيث الحكم تنافى شرطدر . شو ايكى آيت كريمه دن مستفاد حكملرك هر برى حكم ايجابى‌در . منطق ، لغت ، اصول قاعده‌لرينه كوره ، بوراده تخصيص دعوى ايتمك غفلتدن ناشى باطل بر دعوى در .

کلامیون خاطری ایچون گنه شو عموم ایله خصوص آراسنده توفیق لزومنه موافقت قیلوب طورر ایسه‌ك ، او وقت غایت آسان هم ده غایت معقول دیگر بر توفیق طریقی واردر: دیرزکه ملکلرك بر صنفی یر یوزنده وار انسانلرك همه‌سیچون ، دیگر بر صنفلری یالکز مؤمنلر ایچون استغفار ایدرلر بوکا «وما منا الا له مقام معلوم» آیت کریمه‌سی ده دلالت ایدر. شو طریقله توفیق ایدر ایسه‌ك ، عموم ده سلامت قالور؛ عالم انسانیت ده ابدیت طرفنده نجات بولور؛ اهل کلامك طلبی اولان توفیق ده حاصل اولور. مذهب غباریله کوکلمز کرلنمه‌مش ایسه ، سویله‌کز ، شو توفیق دها گوزل دگلمی در؟

مؤمن سوره سنده‌گی آیت کریمه‌ده استغفار یالکز مؤمنلره در دیدك . بونی اهل کلام خاطری ایچون گنه سویله‌دك . یوقسه ، بزه کوره او آیت کریمه‌ده استغفار یالکز مؤمنلره خاص دگلدر. آیت کریمه اورتاسنده کامش «ربنا وسعت کل شی رحمة وعلماً» جمله جلیله‌سنه امعانله فکرمزی توجیه ایدر ایسه‌ك ، بزم سوزمزك صحتی بر قدر آکلاشیلور . او قدری مطلبدن خارجدر، ایندی یدنچی برهانمزی ذکر ایده‌یك :

٧) نبی محترم عیسی علیه السلام حضرتلریله والدهٔ عذرالری مطهر مقدس مریم علیها السلام حضرتلرینی اله دیمش نصارالر حقنده قرآن کریم ده ، مائده سوره سنك

آخرنده (١١٨) نچی آیت کریمه‌ده، عیسی علیه السلام کبی الڭ بیوك نبیلردن برینڭ لسان معصومندن حکایت ایدرەك، الله رب العالمین حضرتلری «ان تعذبهم فانهم عبادك . وان تغفرلهم فانك انت العزیزالحکیم» دیمش .

کفردن یاشرکدن مغفرتڭ امتناعی خطاب سماویله دنیاده قطعی صورتده ثابت اولمش اولسه ایدی، توراتی انجیلی قرآن کریمی تمام اسرارلریله احاطه ایدن، علوم حکمیه‌یی ده بلا شبهه بزم کلامیون دن دها زیاده بیلن، ایمانی هم ده اللهی معرفتی همه اهل کلامڭ ایمانلرندن معرفتلرندن قیاس قبول ایتمز درجه‌ده بیوك اولان نبی اسلام عیسی علیه‌السلام حضرتلری شرکدن مغفرتی حکمت، عزت دیمه‌مش اولور ایدی .

لسان معصومله سویله‌نوب، قرآن معصوم طرفندن اقرار قیلنمش، قیامت کبی الڭ دهشتلی بر کون ده، همه عظمتیله همه قهریله تجلی ایتمش الله رب‌العالمین حضورنده سویلنمش بر سوز وار ایکن، عفو قیلنمز، اهل کلامڭ مغروریت، طارلق اساسلرینه بنا قیلنمش سوزلرینی قبول ایتمیه طاقتم یوقدر . ایمانم بوندن ابا ایدیور!

اللهڭ یاقتی کونی کبی خاطرم ده‌در: مکه مکرمه‌ده کعبه معظمه حضورنده حنفیلر مفتی‌سی استاذمز الشیخ صالح درسنده صحیح النسائی‌یی اوقور ایکن «عن ابی ذر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قام حتی اصبح بآیة . والایة

ان تعذبهم فانهم عبادك . وان تغفرلهم فانك انت العزيز الحكيم . » حديث شريفینی اوقومش ایدم . همه عالملره رحمت اولمق صفتیله کوندورلمش نبی اسلام علیه الصلاة والسلام حضرتلری نیچون شو آیت کریمه‌یی تون بوینده تکرار ایتمش؟ ملاحظه ایتدم . او ساعت بیت خدا هیبتیله آیت کریمه بلاغتی کوکلمی استیلا ایتدیلر . درسمی قطع ایتدم . . . .

شو آیت کریمه تفسیرنده کلامیون طرفندن سویلنمش سوزلره نظر ایدر ایسه‌م ، اهل کلامك حاللرینه تعجب ایدرم ، دعوام حقیتنه ایمانم زیاده اولور . آیت کریمه دلالتیله مذهبلرینك بطلاننه قطعی علم حاصل اولمق لازم ایکن ، بزم اهل کلام واهیلکی اوزلرینه‌ده معلوم الك بیهوده وجوه کلامیه ایله آیت کریمه‌یی تأویل یا تحریف ایتمك‌دن استنکاف ایده‌میورلر . یالکز کشاف صاحبی محمود زمخشری حضرتلری بر قدر انصاف کوستروب ، اوز مذهبی خلافنه اولارق « المغفرة حسنة لكل مجرم فی المعقول . بل متی کان المجرم اعظم جرماً کان العفو عنه احسن » دیمش . شو سوزیله شرك دن مغفرتك جوازینه اضطراراً قائل اولمشدر . کبائر ایچون عقابی ایجاب ایدن بر متکلم ، شو آیتك غایت واضح دلالتیله اعتقادینك بطلاننه اعتراف ایدوب ، گناه نه قدر بیوك اولور ایسه ، مغفرت ایتمك او قدر گوزل اولور دیمشدر . مذهبلره تعصبك‌ده البته بر

چیگی اولور. الڭ شدید تعصب ارده البته بویله واضح بیانلره مقاومت ایده مز.

لکن شو زمانمزده اعتقادلرینی کلام نیگزلرینه بنا ایدنلر، اللرنده یوق منطق قوەسیله هر بر نرسەیی بیلورم خیالنده اولانلار آیت کریمەلرڭ دلالتلرینی قبول ایتمەمك حقنده البته اصرار ایدرلر.

هر آنکس را که ایزد راه ننمود
ز استعمال منطق هیچ نکشود.

شو آیت کریمه افادەسنه دها بر قدر قولاق ویرور ایسەك آڭلارز: نبی محترم عیسی علیه السلام حضرتلری مغفرتی تعلیق صورتنده ذکر ایدوب، طلب صیغەسیله «سڭا شرك ایدنلری مغفرت قیل!» دیمەمش. البته اللهڭ عظمتی حضورنده تأدب، امری حقنده غیرت بونی اقتضا ایدر. شو تأدب اقتضاسیله ملکلرڭ بعضلری مغفرتیده صریحاً ذکر ایتمەیوب، «ربنا و سعت کل شئ رحمة و علماً» کبی بر تعریض عباره سیله اکتفا ایتمشلردر. بوندن صوڭ عیسی علیه السلام حضرتلری «فانك أنت الغفور الرحیم» دیمه‌یوب «فانك انت العزیز الحکیم» دیمش. نیچون بویله؟ زیرا هر بر شی اوزرینه غالب، اوزینه بر شی واجب اولا بیلمك امکانندن متعالی الله حضرتلری الڭ بیوك گناهلریده عفو ایدر ایسه، او وقت اللهڭ کرمی حکمتی دها زیاده ظاهر اولور. بو ـ بر وجه. ایکنچی وجه: غفور

رحیم صفتلرینی ذکر ایتسه ایدی، عیسی علیه السلامك سوزی شفاعت کبی بر شی اولور ایدی. شفاعتسز مغفرت ایسه، اللهك کرمنه رحمتنه دها زیاده مناسبدر.

بن غافل دگلم: شو آیتك دلالتیله بنم دعوام کلی صورتده ثابت اولمایوب، بلکه جزئی صورتده یعنی عیسی علیه السلامك والده مطهره مقدسه‌سی مریم علیها السلام حضرتلرینی اله اعتقاد ایدر ملتلر حقنده غنه بنم دعوام ثابت اولور. لکن شرك ایله شرکی اهل کلامك هیچ بری فرق ایتمه‌یور. بوکا کوره‌ده دعوام او جهتدن کلی صورتده ثابت اولور.

شو یرده سرد اولنمش دلیللرمه خاتمه اولمق صفتیله ذکر قیلنه‌جق ۸نجی برهانمه بر مقدمه قیلمق صورتیله بر قدر سوز سویله‌مگی مناسب کوردم.

یر یوزنده وار دینلردن بوددیلك یهودیت نصرانیت اسلامیت کبی زمان مکان اتباع اعتباریله عمومیت کسب ایتمش دینلرك اتباعلری‌ده، کلدانیلرك آشوریلرك یونانیلرك مصریلرك دینلری کبی بر دولت بر ملت دائره‌سنده محصور قالمش دینلرك اتباعلری‌ده، یاخود او قدرده انتشار کسب ایده‌میوب زمان مکان اتباع جهتلریله دائره‌سی غایت تنگ قالمش دینلرك اتباعلری ده، الله حقنده اوزلرینك اعتقادلرینی اوزلرینه کوره البته عقل هم نظر اساسلرینه بنا ایتمشلردر. شو دینلردن هر برینك اوزینه کوره علم

کلامی ، هر علم کلامك اوزینه کوره نظری استدلالی ، هر نظرکده اوزینه کوره برهانلری دلیللری واردر. حتی وحشیلرده بر مجبوریت اولمادقچه بر اعتقادی قبول ایده‌مز. حیوانیت درجه‌سندن بر قدر آشمش انسانلرك هر برنده اوزارینه کوره بر نظر اساسی اوزرینه تأسیس قیلنمش بر فکر الوهیت واردر. بر یوزینه کلوب کتمش هر بر انسانك الله حقنده اوزینه کوره بر نظر اساسنه بنا قیلنمش ایمانی واردر.

بزم اهل کلام ، احتمال ، بنم شو سوزمی قبول ایتمز یا ایده‌مز. لکن شو مسئله حقنده بنم فکرم نظرم دها زیاده واسعدر.

بن او نظرمی ، دیناره عالم انسانیته نظرلری غایت کیك اهل تصوف بیوکارینك نظرلرندن اقتباس ایدرم؛ یاخود قرآن کریمك اصول کلامیه ایله تحدید اولنمامش ارشادندن اخذ ایدرم.

الله قرآن کریم ده الانعام سوره جامعه‌سنك ٣٨ نچی آیت کریمه‌سنده «وما من دابة فی الارض ولا طائر یطیر بجناحیه الا امم امثالکم. ما فرطنا فی الکتاب من شیء. ثم الی ربهم یحشرون.» دیمش.

بر قدر امعانله ملاحظه ایده‌یك: جانلی نوعلرك هر برینی الله رب العالمین حضرتلری بر امتدر دیمش. بونکله کنه‌ده اکتفا ایتمه‌یوب ، مدنیتك بایتاق درجه‌لرینه

ایرشمش انسانلره خطابا «امثالکم» بیورمش . «مثل» ك
معناسی بزم اهل کلامه البته معلومدر. یعنی : جانلی نوعلرك
هر بری حیات، حرکت، حس، فکر خصوصلرنده تمام
سزك کبی بورر امتدر.

بزده هم بزم اهل کلامده بیوك همت، قرآن کریمك
هـ .ایتلرندن بحث ایدر قدر نشاط اولسه ایدی، شو آیتك
الك کیدك معنالرینی آکلامق آرزوسیله، بز البته عالم
طبیعتك الك بیوك اجراملرندن الك اوفاق ذره‌لرینه قدر
بحث ایدر ایدك .

بزده اویله همت او قدر نشاط قای‌ده ایندی ؟ ! اما
اوز جهلمزی، صوك درجه ده قصورمزی دیگرلردن ده
اوزمزدن ده ستر ایتمك مغروریتیله، تأویل یا تحریف
ایده‌رك، آیتلرك بلاغت الهیه‌لرینی هدم ایتمك جسارتی
ماشاءالله، بزده توکنمز بتمز قدر چوقدر.

بز موقت صورتك گنه ایسه‌ده اهل کلامك طار مذهبلرینه
موافقت ایدوب، او آیتك معنالرینی بتون کوچمزله تحدید
ایتمیه همتمزی صرف ایده‌یك. نه قدر اجتهاد ایدر ایسه
كده او آیتك عمومندن بر یوزینه کاوب کتمش انسانلرك
بررینی استثنا قیلا بیلور قدر او آیتی تحدید ایتمك بزه
میسر اولماز. اویله ایسه انسانلرك هر بری الله رب العالمین
حضرتلرینه ایمان حقنده، سز هم بز کبی نظر صاحبی اولور.
ـو ــ بر.

بوندن صوڭ الله قرآن کریم ده بنی اسرائیل سوره‌سنده (٢٣) نجی آیت کریمه‌ده «وقضی ربك ان لا تعبدوا الا اياه» دیمش. بزم اهل کلام بوراده «قضی» یی امر معناسنده قیلوب، امری ده شرعی‌یه حمل ایتمشلر. گوزل. لکن بز «قضا» ماده‌سنده قرآن کریمڭ عرف اغلبیله عمل ایدر ایسه‌ك، بوراده «قضی» یی حکم معناسنده قیلمغی دها مناسب بولورز.

اویله ایسه، دنیاده وار انسانلرڭ هر بری یالڭز بر الله رب العالمین حضرتلرینه عبادت ایدر. بو ایکنچی. بن انشاء الله شو ایکنچی مقدمه‌نی تاریخ ادیان بحثلرنده دها مفصل صورتده اثبات ایدرم شاید.

شو ایکی مقدمه‌یی تمهید صوڭنده، بن ایندی اللهڭ اعانه‌سیله ٨نجی برهانمی ذکر ایده‌یم:

٨) نجی برهانم: الله رب العالمین حضرتلری المومنون سوره‌سنڭ الڭ صوڭغی ایکی آیت کریمه‌لرنده «و من یدع مع الله الهاً آخر لا برهان له به فانما حسابه عند ربه. انه لا یفلح الکافرون. — وقل رب اغفر و ارحم و انت خیر الراحمین» دیمش.

شو ایکی آیت کریمه‌ده اهل کلامه ملاحظه‌سی لازم چوق شیلر واردر:

قرآن کریم «برهانی یوق ایکن شرك ایدر ایسه، حسابی یالڭز اوز ربی قاشنده اولاجقدر.» دیمش. اویله

آدمی تکفیر ایدوب ، جهنمه براقمق اختیارینی قرآن کریم
شو سوزیله اهل کلامك الندن آلمش دگلمیدر ؟ برهانی
یوق ایکن شرك ایدن انسانك حسابی یالگز بر الله عائدینه
تسلیم اولنمشدر . اویله انسانی تکفیر ایدوب ، جهنمه براقمق
جسارتندن بزم اهل کلام سکوت ایتمش اولسه‌لار ایدی ،
قرآن کریم بلاغتی حضورنده دها زیاده ادب دائره‌سنده
حرکت ایتمش اولورلار ایدی . بو — بر .

«برهانی یوق ایکن شرك ایدر ایسه» دینلمش . یا
بزم اولگی مقدمه‌مزه کوره برهانی وار ایکن شرك ایدر
ایسه ، نه اولاجق ؟

اولگی مقدمه‌ده بیان ایتدك : هر بر انسانك اعتقادی ،
توحید اولسه‌ده شرك اولسه‌ده ، اوزینه کوره بر نظر ،
اوزینه کوره بر برهان اوزرینه مبنیدر .

قرآن کریمك بلاغت اعجازیه‌سی اقتضاسیله ذکر
اولنمش « لا برهان له به » قیدینی مهمل قیلمامق ایچون
« برهانی وار ایکن شرك ایدر ایسه ، لا یکلف الله نفساً
الا وسعها آیت کریمه‌سنه کوره ، اویله انسان الله‌ك فضلیله
مغفور اولور . » دیمك یا لازمدر ، یاخود الك مناسبدر .
بو — ایکنچی .

«انسانك حسابی یالگز ربی قاشنده‌در . » بیورلمش .
بوراده حسابك معناسی نه‌در ؟ نیچون او حساب یالگز
الله حضرتارینه تخصیص قیلنمشدر ؟ حساب قیلنه‌چق شیلر

يالـگز دفترده قيد قيلنمش گناهلردن عبارت اولسه ايدى ، اللهڭ امر يله او گناهلرى قيامت كوننده ملكلرده حساب ايده بيلورلر ايدى دگلمى ؟

اش بويله ايكن ، حسابى الله حضرتلرينه تخصيص اينمكده بر بيوك معنى بولنمق لازم اولمايورمى ؟ اويله اولور ايسه، ايندى فكر ايده‌يك : يالـڭز الله حضرتلرينڭ علمنه گنه تخصيص قيلنه‌چق حساب نصل حساب اولاچق ؟ البته ملكلرڭ علمندن يوقارى اولوب ، يالـڭز بر الله حضرتلرينڭ اوزينه گنه معلوم بر حالڭ حسابى اولمق لازمدر . لكن اوحال گناهلردن شـركدن عبارت اولاماز . زيرا گناهلرده شركده بزلرده ملكارده معلوم اولا بيلور .

اويله ايسه، حساب قيلنه‌چق يالـڭز بر حال قالور : برهانى يوق ايكن شرك ايدن انسان نظر ايدر ايكن . الله طرفندن ويرلمش اقتدارى تماما بلا قصور بذل ايتديمى ؟ يوقمى ؟ انسانڭ اوزينه شو حالى بيلدرمك ايچون ، قيامت كوننده الله رب العالمين حضورنده حساب واقع اولاچقدر . بوده ــ اوچنچى‌در .

حساب صوڭنده ، انسانڭ الله طرفندن ويرلمش اقتدارينى نظر ايدر ايكن بلا قصور صرفى ظاهر اولور ايسه ، او انسانڭ حالى نصل اولور ؟ بوڭا اولـگى آيت كريمه‌ده جواب يوقدر . لكن ايكنچى آيت كريمه‌ده بوڭا جواب واردر .

ايكنچى آيت كريمه معناسـى : « دى ربم ، اويله

انسانلری مغفرت ایت، رحمت ایت، سن رحمت ایدرلرك الڭ بیوگی سن، اویله انسانلرده سنڭ طرفڭدن ویرلمش اقتداری تجاوز ایده‌مدیلر ، وار قدر قدرتلرینی‌ده بلا قصور صرف ایتدیلر».

اوزینه کوره بر برهانه تمسك ایدوب، شرك بلیه‌سنه دوچار اولمش مسکین انسانلر حقنده‌ده، وار قدر اقتدارینی صرف صوڭنده بلا برهان شرك ایتمك ضلالنه سلوك ایتمش عاجزلر حقنده ده، سید الوجود نبی رحمت حضرتلرینه خطاباً الله رب العالمین حضرتلری «وقل رب اغفر وارحم» دیمش ایســه البته سید الانبیا حبیب رب العالمین حضرتلرینڭ دعالرینی طلب قیلمق شرطیله دیمشدر. یوقسه امر ایتمك اللهڭ حکمتنه نظراً عبث اولور ایدی.

حجتی به زین کجا باشد ؟! بخوان روی کتاب !

۷

سخن دانی ، وخوش خوانی ، نمی ورزند در شیراز
بیا حافظ که تا خود را بملك دیگر اندازیم .

بار ها گفته ام وبار دگر میگویم :
« گوهری دارم وصاحب نظری می جویم »

الله رب العالمین حضرتلرینه شکر ایدرم ، مسئله بر قدر ینکڭلاشدی : ایلك ده غایت غریب هم ده قرآن کریمڭ مقدس تعلیملرینه قطعاً مخالف صورتده تلقی اولنمش بر مهم مسئله شو کون ، تألیف قیلنمش «رحمت الهیه مسئله‌سی» رساله‌سی تأثیریله اولسه کرك ، مقبول اولا بیلور بر درجه‌یه کلدی ، عذابڭ ابدی دگللگی ، جهنمڭ ده بر کون فانی اولاجغی سلف صالحڭ هم ده اصحاب کرامدن بعضلرینڭ فکری ایمش، ــ بزم روسیا مسلمانلرینه ده آڭلاشیلدی . هر بر حقیقتی یالڭز اورلرینڭ کنه ماسشتابلریله وزن ایتمك جسارتنه مالك ، دائره‌لری طار آدملر او رساله تأثیریله احتمال بر قدر اعتدال کسب ایدرلر . طارلق ، مغروریت اساسلرینه بنا قیلنمش کتب کلامیه قاراڭلق لارندن نجات بولا بیلمك ایچون بزم امام افندیلر ، احتمال ، سلف صالحڭ غایت واسع أفکار علمیه‌

لرندن بحث ایتمك یولنه سلوك ایدر قدر بر بیوك نشاط
ال ده ایدرلر. علوم طبیعیه‌یی ابطال، هم ده حکیم مطلق
الله حضرتلرینك حکمتلرینی انکار ایتمك نیگزلری اوزرینه
تأسیس اولنمش کلام اعتقادلرندن باش قورتارمق ایچون،
اسلامیتك عقلره الڭ موافق تعلیملرینی الڭ اصل الڭ معتمد
منبعلرندن آلمق فکری، احتمال، بزم اهل اسلامك
کوڭللرنده اویانور.

شو سوزم رحمت الهیه عمومیتنه نصوص اسلامیه
نقطه‌سندن قارامق اعتباریله‌در.

اما اگر قاهر مطلق الله رب العالمین حضرتلرینه
الڭ بیوك بر اسمیله ثنا سویله‌مك مقامندن، یاخود غفلتی
مغروریتی براقوب نهایتی یوق عالم وجوده لا اقل برپاره‌-
لك اهمیت ویرمك لزومی جهتندن، یا ایسه، عالم انسانیتك
حیات استقبالیه‌سینی اساسلی مرکزده الڭ مکمل بر دوربین
ایله رصد ایتمك نقطه‌سندن — رحمت الهیه عمومیتی مسئله
سنه نظر ایدر ایسه‌ك، او وقت حقیقت الڭ نورلی یوزینی
بزه عرض ایده‌جك.

اویله واسع بر نظری اسلامیتك مقدس تعلیملرنده
کورمك بزه بتمز توکنمز ممنونیتی ایجاب ایدر. اسلامیتك
علویتنه قدسیتنه دها بر برهان اولمق صفتیله بز اویله
نظرلری بیوك امنیتله قبول ایدرز. اویله نظرلری قبول
ایتمك یولنده بر قدر نصوصی تأویل ایتمك ضرورتی لازم

اولوب کله‌جك اولسه‌ده ایدی ، بز التزام ایدر ایدك . لکن او نظری قبول ایتمك یولنده نصوص شرعیه‌یی تأویل ایتمك بلیه‌لرینی بز کورمه‌دك . بلکه قرآن کریمك متعدد آیتلرنده ، نبی اسلامك اڭ جامع سوزلرنده گوزل صورتده بیان قیلنمش بر تعلیم اولمق صفتیله بز او نظری قبول ایتمش ایدك .

رحمت الهیه عمومیتی مسئله‌سنه شو جهتلردن نظر ایدوب ، بڭا بر قدر روح ویرمك ایچون ، ادیب محترم فاتح افندی امیرخان جنابلرینك قلمیله « ایدل» ستونلرنده ، محترم .H. Ю افندی جنابلرینك قلمیله یانوار ٨ ده چیقمش « ترجمان » علاوه‌سنده نشر اولنمش مقاله‌لر بنی ممنون ایتدی . بڭا تنزلا روح ویردکلری ایچون شو محترم رفیقلرمه شکرلرمی تقدیم ایدرم . بیوك تربیه کورمش باشلرمزك فکرده بڭا موافقتلریله بن علنی صورتده افتخار ایده بیلورم . گمان ایدرم باشلرمزك همه‌سی اولماسه ده ، البته اکثری شویله‌در .

شو مسئله‌نك روسیا مسلمانلرینك مطبوعاتنده ظهوری ، انشاء الله ، فائده‌دن خالی اولماسه کرك . امیدم اوّل ده شویله ایدی . صوڭره دها زیاده قوتلندی . مطبوعات صحیفه‌لرنده دعوامی اثبات ایتمك یولنده دوام ایده‌جك اولدم .

رحمت الهیه عمومیتی ، ابدیت طرفنده ، همه عالم انسانیتك نجاتی ، عذاب ادارهٔ الهیه ایله واقع اولاچق

ایسه بر کون البته انقطاعی – شو اوچ بیوك مسئله‌لرك هر بری علم کلام عالمنده غریب، یکی کبی کورنسه‌لرده، اسلامیت عالمنده یکی دگل، بلکه اصحاب کرام حضرتلرندن هم‌ده اسملری محترم الك بیوك مجتهدلردن تابعیلردن نقل اولنمش اساسلی بر اعتقاددر.

شو سوزمه بر شاهد کوسترمك قصدیله شو دفعه محمد بن جریر الطبری حضرتلرینك جامع البیان اسملی الك بیوك، الك معتبر تفسیرندن بوراده بر قاچ سطر نقل ایده‌یم.

مصر القاهره‌ده طبع اولنمش جامع البیانك ١٢ نجی جزئنده (٦٦) نجی صحیفه‌دن باقکز ابن جریر الطبری حضرتلری نه دیمش:

« حدثنا ابن حمید قال حدثنا جریر عن بیان عن الشعبی قال: جهنم اسرع الدارین عمراناً واسرعهما خراباً. »

یعنی: « ایکی یورتك الك تیز معمور اولاچغی هم‌ده الك تیز خراب اولاچغی جهنمدر ».

شو سوز تأویلی قابلمیدر؟ بزم دعوامزدن بش اون دفعه دها زیاده واسع دگلمیدر؟ نجات عمومی اعتقادی قرآن کریمك تعالیم عالیه‌سنه قطعی صورتده مخالف ایسه، عجبا شعبی کبی بر مجتهدك شو اعتقادی قرآن کریمله نصل توفیق قیلنه بیلور؟

امام شعبی کیم در؟

امام شعبی حضرتلری سعید بن المسیب حضرتلری کبی الڭ بیوك تابعیلردن ، علمیله عالم اسلامیتده الڭ برنچیلك درجه‌سنه واصل اولمش مجتهداردن، زماننده امور سیاسیه‌ده رأینه مراجعت قیلنور بیوکلردن اولوب ، دورت مذهبی تأسیس ایدن مجتهدلرڭ همه‌سندن بلا خلاف فائق بر امامدر.

مسائل اعتقادیه‌ده اشعریلرڭ ماتریدیلرڭ سوزلری حجت اولا بیلور ایسه ، بز امام شعبی کبی بر آدمڭ سوزینی حجه ایده بیلورز. یوق، حجت اولا بیلمز ایسه، بزم ده اعتقادمز شویله‌در، بز همان امام شعبی حضرتلری طرفنه میل ایدرز. زیرا اشعریلر ماتریدیلر بزه جدلیات اساسنه تأسیس قیلنمش «علم» کلامی تعلیم ایده‌چکلر؛ اما امام شعبی حضرتلری بزه قرآن کریمڭ آیتلرینی، نبی اسلام شارع اکبر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ صحیح سنتلرینی تعلیم ایده‌چك!

وحسن اولئك رفیقا. بز بونلاری دها زیاده ممنونیتله اختیار ایدرز!

جامع البیانڭ عین شو ١٢ نچی جزئنده (٦٦) نچی صحیفه‌ده ابن جریر الطبری حضرتلری، کورگز ، دها نه نقل ایتمش :

« قال ابن مسعود : لیأتین علی جهنم زمان تخفق ابوابها لیس فیها احد » .

یعنی صحابه‌لرك عالمی عبدالله بن مسعود حضرتلری دیمش : « یمین قیلنه‌چق شیلرله قسم ایدرم . بر کون کلور، جهنم ده بر آدم قالماز ! »

بز یالکز شو سوزی برهان ایدوب ده ، دعوامزی کوکاره قدر چیقارور ایسه‌ك ، اهل علم حقمزی البته انکار ایده‌مز . زیرا عالم اسلامیت ده قرآن کریمی عبدالله بن مسعود حضرتلری ده آکلامامش ایسه ، سفسطه‌لر ایله عقللری بوزولمش اهل کلامی آکلایاچق ؟ آکلامش ایسه ، اشته شو جهتله عبدالله بن مسعود حضرتلرینك سوزی بنم برهانلرمدن بری اولا بیلور .

قرآن کریمی حفظی الك قوی، اداسی الك گوزل الك صحیح اولان صحابی، سیدالوجود حضرتلرینك نصیله، عبدالله بن مسعود دگلمیدر ؟ قرآن کریمی اوز الیله یازمش، اجتهادی فتواسی صحابه‌لرك هر برینه غالب اولا کلمش صحابی ده عبدالله بن مسعود حضرتلری در !

کلامیون بر قدر انصاف ایدرمی ؟ بنم دعوام قرآن کریمك آیتلرینه مخالف ایسه ، او دعوام سببیله بن اسلامیت دائره‌سندن چیقه‌چق اولور ایسه‌م ، عبدالله بن مسعود حضرتلری قوری دعواسیله دگل بلکه یمینیله نه اولاچق ؟

ابن مسعود حضرتلرینك سوزی دعوی دگل یمین‌در ! دعواسنده انسان تردد ایده بیلور. لکن اختیاری عقلی وار انسان شك ، تردد صورتنده هیچ بر وقت یمین ایتمز .

ابن مسعود حضرتلری کبی بر آدمدن یمین ــ البته قطعا اعتقادی وار صورتده گنه صادر اولور .

بن اکلامامق سببیله دعوی ایتمش اولایم ، احتمال شرع شریف بنم اویله خطامی عفو ایدر . بنم کبیلرک مخالفتی ده قرآن کریمك حقیتنه بر پارهلك ضرر ویرمز .

لکن ابن مسعود حضرتلری کبی الك عالم بر صحابی‌ده آکلامامق احتمالی البته اولماز . اویله ذاتك یالکز دعواسی گنه دگل بلکه یمینی قرآن کریمه مخالف اولور ایسه ، یا بونك ، معناسی نه‌در ؟ ابن مسعود حضرتلری می قرآن کریمی تکذیب ایتمش ؟ یاخود قرآن کریم می.....؟

بوتون دینلرینی ایمانلرینی ملا جلال ، تفتازانی کبی کلام کتابلرینه تأسیس ایتمش کلامیون شو ایکی شق‌دن اولکی شقی می یا ایکنچی شقی می اختیار ایده‌جكلر ؟ نجات عمومیه‌یی قرآن کریمه قطعی صورتده مخالفدر دیمش اهل کلام شبهه یوق شو ایکی احتمالدن برینی بالضروره اختیار ایدرلر .

«یوق! ابن مسعود اویله سوزی سویله‌مز ، یالاندر !» دیه‌جك اولسه‌لار ، حدیث امامری قاشنده عدالتلری معلوم راویلری تکذیب ایتمك پراوارینی اوزلرینه ویرسه‌لر ، بزده آنلارك خاطرلری ایچون گنه سوزلرینه موافقت ایدرزده ، کتب کلامیه‌یی ، اوراده وار اعتقادلری سوزلری سپوروب طاشلارز . تاریخ شورلکلرنك خرافات شعبه‌سنك ،

صوڭ كلەچك عصرلر ايچون محفوظ قالور .

شو دفعه شو قدرله اكتفا ايدوب طورورز. عذاب آيتلرى حقنده فكرمزى بيان ايدر ايكن، بز او وقت انشاء الله اصحاب كرامڭ همده تابعيلرڭ سوزلرينى اعتقادـ لرينى برر برر سرد ايدرز . شو دفعه ابن مسعود حضرـ تاريله عامر الشعبى حضرتلرينڭ بر رسوزلرينى نقل ايتميه عجله ايتمش ايسەك ، اوز حاللرينى اعتراف ايتمك فضيله سندن محروم قالمش اهل كلامى انصاف حدودينه دعوت ايتمك داعيەسيله اولدى . كورسونلر : قرآن كريمى «احتمال» بزم « علماى كلام » دن « بر قدر » زياده فهم ايدر ابن مسعود حضرتلريله عامر الشعبى حضرتلرينڭ سوزلرى اعتقادلرى نەدر ؟

بن ، انشاء الله ، هيچ اولمازسه روسيا مسلمانلرى طلبەلرينڭ قلبلرينى دماغلرينى اهل كلامڭ جدلياتندن پاك كلەمك يولنده سعى ايدرم . اما اعظم ، امام مالك، امام ابو يوسف كبى مذهب رئيسلرى علم كلامى نيچون او قدر ذم ايدر اولمشلر، انشاء الله بيان ايدرم . مدرسه شاگردـ لرينڭ اعتقادلرينه بر قدر استقامت ويره بيلور ايسەم ، اشته او وقت بنم غرضم حاصل اولمش كبى اولور .

بز ملتڭ وجودينه استيلا ايتمش ، ملتمزى عطالت پاتاغنده نشاط سز بر حالده براقمش مرضلرى تشخيص ايدەچك اولور ايسەك ، كوررز ؛ وجودمزده كثرتله بولنور

مرضلرك الڭ بیوگی قلبلرمزی باصمش طارلق قاراڭلق در، دماغلرمزی اوهام اویاسی ایتمش علم کلام اعتقادلر یدر.

« کلا . بل ران علی قلوبهم ما کانوا یکسبون . »

او مرضلرك چارەلرینی کورمك امیدیله ، بن کتب کلامیەدە وار اعتقادلردن هر برینی بر نوبت بولوب، قاقمك سیلکمك فکرینه بش اون سنه مقدم کلمش ایدم. اهل تصوف لساننده « علوم رسمیه » نامیله ، مجتهدلرك لساننده علم کلام نامیله ذم قیلنه کلمش بر علم مسئلەلرینڭ قیمتلرینی کوسترمك املی بن ده قوتلندی. بوڭا کوره شو کونه قدر دورت بش مسئلەیی میدانه آتدم. بوندن صوڭ دها .

بر عزم کامرانی فالی بزن ! چه دانی :
شایدکه کوی فرصت در این میان توان زد

بوندن مقدم ، محترم « شورا » صحیفەلرنده عذاب آیتلریله رحمت آیتلری حقنده بر قدر یازمش ایدم. بوندن صوڭ ده عرض قیلنەچق آیت کریمەلر حقنده علی الاجمال بر فکر ویرمك قصدیله ، هم ده قرآن کریم ده او آیتلری اوقور ایکن اکثریاً او آیتلری خطا آڭلار انسانلری خطالرینه تنبیه ایتمك امیدیله . « الموافقات » کبی اصول کتابلرنده ترغیب ترهیب آیتلری حقنده سرد قیلنمش بر بیانی ترجمەسیله دگل بلکه یالڭز معناسیله بوراده نقل ایتمگی مناسب کبی کوردم .

« الموافقات » صاحبی شو کتابنڭ ٣ نچی جزئنده

« ادله شرعیه » قسمنده دیمش :

« قرآن کریم ده ترهیب آیتلریك هر برینه مقارن ، یا مقدم یا صوڭ ، ترغیب آیتلری ذکر اولنور. لکن هیچ بر آیت ده حکم اعیان اعتباریله دگل ، بلکه اوصاف اعتباریله‌در . »

مثلا عصر سوره سنده الله رب العالمین حضرتلری دیمش : « عصر شرفیله قسم ایدرم ، انسان خسارده در ، مگر ایمان ایدوب اعمال صالحه‌یی ادا ایدنلر . »

بوراده « انسان » دن یاوروپا خلقی ، استثنادن ده روسیا تاتارلاری مراد دگلدر .

قرآن کریم ده نسا سوره‌سنده (۱۴۱) آیت کریمه‌ده الله حضرتلری دیمش :

« ولن یجعل الله الکافرین علی المؤمنین سبیلا »

بوراده اولگیلردن ساقسونیه انگلیزلری، ایکنچیلردن ده هندوستان مسلمانلری یاخود مصر فلاحلری اراده قیلنه‌ماز . واقع بونڭ خلافنده دگلمی ؟

ملائکه سوره سنده (۲۹) نچی آیت کریمه‌ده قرآن کریم دیمش :

« انما یخشی الله من عباده العلماء »

یعنی « الله‌دن یالگز عالم بنده‌لری گنه خوف ایدر » .

بوراده علمادن استانبول خواجه‌لری، ازهر شیخلری، هندوستان مولویلری ، بخارا داملالری ، بزم روسیا

مدرسلری ، تاتار ملالری مراد دگلدر.

انبیا سوره‌سنده (١٠۵) نچی آیت کریمه‌ده قرآن کریم دیمش :

« ولقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون » .

یعنی : « ذکر صوکنده زبورده یازدق : شو یره بنم صالح بنده‌لرم وارث اولاچقدر . »

بوراده « صالحون » دن مصرک رفاعیلری ، مغرب سنوسیلری ، استانبول قلندرلری ، هندوستان فقیرلری ، تاتار صوفیلری ، المت ایشانلری ، بخارا نقشبندیلری اراده اولنمامشدر .

الله رب العالمین حضرتلری قرآن کریم ده « وکان حقاً علینا نصر المومنین » دیمشدر .

بوراده « مومنلر » دن کیملری اراده ایتمشدر ؟

دورت بش انکلیز النده اسیر قالمش آلتمش ملیون قدر هندوستان مسلمانلرینی می؟ غالاندیه پنجه‌سنده قالمق ایدر جاوا مسلمانلرینی می ؟ یاخود . .

قرآن کریم حساب سز آیتلرده ایمانی مدح ایتمش ایسه ، بدءالمعارف ایله ملا جلال ده یازلمش مسئله‌لری اراده ایتمه‌مشدر .

قرآن کریم « صالحات » ، « خیرات » عباره‌لریله انسانلری گوزل اشاره دعوت ایتمش ایکن ، صالحاتدن —

قازان تلنده تسبیح طارتمق، یوز بیك مرتبه هر کون صلوات اوقومق، قصیده برده‌لری تعبد قصدیله تکرار ایتمك کبی اشلری اراده ایتمه‌مشدر.

الله رب العالمین حضرتلری قرآن کریم‌ده هر بر سعادتی متقیلره وعد ایتمش ایسه، متقیلردن یاشیل چاپان صاری چیتوك بورکه نور صوفیلری، مرید تربیه ایدر شیخلری، تکیه‌لرده عمر ایدر ابداللری، دنیادن غافل زاهدلری، نا محرم یوزینه باقماز ایزگولری ده اراده ایتمه‌مشدر.

الله رب العالمین حضرتلری قرأن کریم‌ده «کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر» دیمش ایسه، تنبیه الغافلین دن درة الواعظین دن تذکرة القرطبی‌دن وعظ سویلر امام‌لری خواجه‌لری، مصرده طبع اولنمش خطبه‌لردن بر‌ینی منبرلرده اوقور خطیبلری‌ده اراده ایتمه‌مشدر.

الله رب العالمین حضرتلری «ومن لم یحکم بما انزل الله فاولئك» دیمش ایسه، «ما انزل» دن برازیه‌لرده، تنو یرلرده، جامع الرموزلرده یازلمش حکملری‌ده قصد قیلمامشدر.

الله قران کریم ده جنت اهللرینی‌ده جهنم اهللرینیده بیان ایتمشدر، لکن، یعنی «آنا طول تورکلری» ـ یعنی «آمریقا انگلیزلری» دیمه‌مشدر.

قرآن کریم‌ده عذاب آیتلرینی یاخود رحمت آیتلرینی

اوقوب استدلال ایده‌چك آدملره شو نقطه‌یی ملاحظه ایتمك ضروردر. یوقسه، رحمت آیتلری «بزگه!»، عذاب آیتلری «تگیلرگه!» اعتقادی اوزمزی آلدامقدن باشقه هیچ بر نرسه‌یه خدمت ایتمز.

«واذا تساوی فی القبیح فعالنا
فمن التقی واینا الکفار؟»

کتاب سماویلرڭ بر ینه انتسابی دعوی ایدن ملتلرڭ اکثری خراب اولمش ایسه، بالگز شویله بر اعتقاد تأثیریله اولمشدر: نصوص سماویه بشارتلرینی بالگز اوزلرینه، قیامت عذابلرینی بالگز دیگرلره توزیع قیلوب، کتب سماویه‌ده او قدر مدح قیلنور ایمانی لسانلرده یوروب‌ده حیات‌ده اهمیتی یوق بر ایکی یا اوچ دورت جمله‌دن عبارت گمان ایتمشلردر. او ایکی اوچ کلمه درست صورتده اعتقاد اولنور ایسه، انسانلری سعادت یوللرینه آلوب کتمکلری لازم ایکن، بالعکس، انسانلرڭ طورغونلق یاناقلارنده استراحتلرینه سبب اولا کلمشلردر. شو حالڭ سببی نه‌در؟

قرآن کریم‌ده فرقان سوره‌سنڭ اخیرنده‌گی آیتلری اوقور ایسه‌ك، کورورز، قرآن کریم دیمش:

«رحمانڭ بنده‌لری - یر یوزنده سکینه ایله یورر بنده‌لردر. جاهللر، آنلاره خطاب ایدرلر ایسه، پاك طوغری سوزی سویلرلر. ربلرینه سجده قیام ایدوب کیچه‌ رلر. انفاق ایدر ایکن اسراف هم صارانلق ایتمزلر، بلکه هر

حالده اورتاچه اولورلار. شرك ایتمزلر معصوم قانی توکمز لر، زنادن پاك قالورلار، یالان شـیلره شهادت و یرمزلر، بیهوده اوفاق شیلره تنزل ایتمزلر، ربلرینك آیتلریله تذکیر اولنورلار ایکن، قولاق‌سز کوزسز کبی التفاتسز قالمازلار؛ - یارب! بزه شادلق و یره‌چك خاتونلر بالالر ویر! بزی متقیلره امام ایت! دیرلر.»

فرقان سوره‌سنده‌گی او آیتلری هر برمز اوقورز. لـکن اکثرمزك فهمنه کوره، اللهك اویله بنده‌لری «مسجد قارتلرینه امامت ایدر، یاشـیل جبه‌لر بورکه‌نور» قارت حضرتلر، یاخود عمرنده دورت بش خاتونی آلمش‌ده صالمش غایت مهابت قارت ایشانلردر.

بیلورم: شو سوز غایت آغیر سـوزدر. لـکن نه قیلایق، یالـکز بزی‌گنه دگل، بلـکه همه ملتمزی، او قدرگنه ده دگل بلـکه تمام اسـلامیتمزی خراب ایتمش بر بلادر شو بلا!

انصاف ایده‌لم! کوکلمزده بر قدرگنه ایمان قالمش ایسه، اوزمزی‌ده ملتمزی‌ده آلدامق‌دن بر قدر حیا ایده‌لم ایندی!

حاضرگه بس.

راز حافظ تا کنون نا گفته ماند.

مقصد: عذاب یا رحمت آیتلری اعیان اعتباریله

دگلدر. رحمت آیتلرنده «یعنی تاتارلار!»— عذاب آیتلرنڭ «یعنی انگلیزلر» مالنده تفسیر ایتمك خطادر. ایمان بزم کتب کلامیه‌ده بیان قیلنمش مسئله‌لری اعتقاد ایتمك، — صالحات فضائل الشهورلرده یازلمش ایزگو اِشلری اشله‌مك معناسنده دگلدر.

شو تنبیه بوندن صوڭ نشر اولنه‌چق سوزلرمه بر مقدمه کبی اولسون.

خاتمه

٨

محترم «شورا» مجلهٔ علمیه‌سی واسطه‌سیله عموم عالم اسلامیته عرض اولنمش خالص، هم‌ده، اثبات قیلنه بیلور ایسه، فائده‌سی اهمیتی وار بر مسئلهٔ علمیه اوزرنده بر بولوك امام افندیلرڭ هم‌ده بر قدر خلقنڭ فتنه‌لنولری بنی بر آز اندیشه‌یه صالمش ایدی. زیرا «فتنه» یی اورتایه آتان بنم. او فتنه سببیله خلقڭ عقیدهٔ اسلامیه‌لرینه خلل کله‌چك ایسه، البته بلاشبهه مسئولیت یالکز بڭا عائد اولاچقدر.

بوڭا کوره بن هوشمی باشمه طوپلادم. مسئله‌یی مقدماتیله، ممکن اولا بیلور نتیجه‌لرینڭ هر بریله، شو مسئله خلافنه قائم اولا بیلور دلیللرڭ الڭ قویلریله، اوزون

هم اوزاق ملاحظه ایتدم. اصلی یوق، ثبوتی ممکن دگل، ضرری وار بر مسئله‌یی قوزغاتمق، طبیعی، بکا بر فائده، بنم ایچون بر مصلحت دگلدر. البته بن بونی بیلورم. اوز مصلحتمی آکلاماز درجه‌ده «قلندر» ده دگلم. دیگرلرك فائده‌لری ایچون اجتهاد ایتمك همتی عالم انسانیت‌ده عمومی اولوب کتمش بر فضیلت دگل ایسه‌ده، لکن اوز مصلحتی ایچون حرکت ایتمك مجبوریتی «رحمت الهیه» اقتضاسیله عالم حیات‌ده عمومی هم طبیعی قیلنمش بر ملکه لازمه‌در. ظن ایدرم، بن‌ده طبیعتك شو قانوندن مستثنا دگلم. مسئله خلافنده «غلیانه» کلمش خلقك غلیانی‌ده، گمان ایدرم، یالکز شو قانونك تأثیریله وجوده کلمشدر.

بنم طرفدن قوزغاتلمش مسئله‌یه بن تکرار نظر ایتدم. کوردم: مسئله الله رب‌العالمین حضرتلرینه الك بیوك صفتیله تقدیس تسبیح سویله‌مك‌دن، اسلامیتك حسابی یوق مزایاسی قطارینه الك بیوك بر فضیلت اعتقادیه زیاده ایتمك‌دن، عالم انسانیتی من‌القدیم خراب قیلا کاوب نوع بشرك باشنه کلمش بلیه‌لرك هر برینه سبب اولا کلمش بر اعتقادی یا تعدیل یا رفع ایتمك‌دن عبارتدر.

مسئله فی‌الواقع بویله اولور ایسه، بن اویله مسئله‌یه جانمی همه وارمی فدا ایدرم. یوق فی‌الواقع اویله اولمایوب، بن خطا ایتمش ایسه‌م، حسن ظن اساسنه بنا قیلنمش اویله بر اعتقاد ایچون، رب کریم قیامت کوننده بنی هم‌ده بنم

سوزمه اتباع ایدنلری البته موآخذه ایتمز. امیدم شویله‌در.

بن غفور کریم الله ارحم الراحمین حضرتلرینی انتقام داعیه‌سنه، غضب مؤبد سائقه‌سنه اسیردر دیه‌مم. همه عالملره عمومی رحمت اولمق صفتیله نزولی قرآن کریم‌ده مصرح اولمش اسلامیتك اعتقادی اساسنه همه انسانلری مؤبد صورتده عذاب ایتمك کبی الڭ بیوك بر قساوتی وضع ایده‌مم. بنم کندومه نصیب اولاجق ایکن تحمل ایده‌میه‌جگم بر عذابی حسن رضامله دیگر انسانلر حقنده حکم قیلامام. اسلامیتك حقیتی ایچون‌ده عذابك مؤبدلگی البته لازمدر سوزینه اصابت رنگی ویره‌مم...

«رحمت الهیه عمومیتنه» بنم نظرم شویله ملاحظه‌لردن نشأت ایدوب، اثباتیچون‌ده ألم‌ده قرآن کریمك آیتلرندن، سید الوجود نبی رحمت شارع اکبر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ صحیح سوزلرندن متعدد برهانلرم وار ایسه، او مسئله‌یی دعوی ایتمیه بنم بیوك حقمی البته هر بر منصف تسلیم ایدر.

شو دعوامی اظهاردن بنی منع ایدر ایسه، یالگز بر شی ایده بیلور: علمی مسئله‌لرده «تاقتیقه» ایله حرکت ایدن ادیبلر، یاخود «سیاست قوللانورم» شعاریله تستر ایدن پروفانلر بڭا دیرلر:

«جانم! حقیقت سنڭ طرفده‌ده اولا بیلور، دعواڭده سن حقلی‌ده اول، لکن هر سوزڭ اوزینه کوره زمانی

مکانی واردر . روسیا مسلمانلری آراسنده اویله سوزلر سویلنه‌مز . خلق تحمل ایده‌میور . عوامك عقلنه درجه‌سنه کوره سوز سویله‌مك لازم دگلمیدر ؟ بزده سنك کبی اویله مسئله‌لری نشر ایدر ایدك . لکن . . . . . »

دعوامی نشردن قبل شو نصیحته من حیث المعنی قریب بر ملاحظه بنم فکرمه خطور ایتمش ایدی . لکن او ملاحظه دعوامی اظهاردن بنی منع ایده‌مدی . بن نشر قیلنه‌جق دعوامی اطرافیله محاکمه ایتدم . صوکره « شورا » مجلهٔ علمیه‌سی واسطه‌سیله عمومه عرض ایتدم .

لسان الغیب خواجه حافظ شیرازی حضرتلرینك بلاغتیله سویلنمش :

« دلیر در خرد آن کس بود که در همه حال »
« نخست بنگرد : آنگه طریق آن گیرد »

بیت حکمتیله حرکت ایتمش ایدم . عاقبت ، رضا افندی حضرتلرینك قلم ارشادلریله تألیف قیلنمش « امام غزالی » رساله‌سنده شجاعت ادبیه‌یه عائد او فوق العاده قیمتلی سوزلری ، مفتونیت الجاسیله ، بیك دفعه مطالعه ایدوب حفظ ایتدم ده کوکلمده الك لذتلی بر ممنونیت ، وقورانه بر جسارت حاصل اولدی سویلنه بیلور سوزلر ایله سویلنه‌مز سوزلر آراسنده فرق ایده بیلمك قدرگنه جزئی بر عقل ، آقلری قارالردن آیرور قدرگنه کوز اللهك انعامیله بنده ده وار ایدی .

بعض مسئله‌لری عوامدن کتم ایتمك فلسفه‌سنه نظر ایتدم. کوردم:

بزم شریعت اسلامیه‌ده اسرار دینیه یوقدر. بر حقیقت دینیه‌یی، یا خود مسئله علمیه‌یی عوامدن کتم ایتمك امری‌ده بزم شرع شریفده کلمه‌مشدر. حقیقتك مکتومیتنده بر فائده، معلومیتنده بر ضرر سیاست عالمنده اولا بیلور ایسه‌ده، خالص همده ساده مسائل علمیه‌ده هیچ بر وقت اولاماز. ادیان سابقه راهبلری کاهنلری «اسرار» قوالانوب، اوز مصلحتلرینه یارار «مکتومیت» دن استفاده ایدر اولمشلار ایسه‌ده، اسلامیت اویله «اسرار»دن، «مکتومیت» فلسفه‌سیله استفاده ایتمك کبی سیاستلردن تمام تمامنه پاکدر.

اسلام حکیملرینك الك بیوکلرندن بری دیمش:

لقد کذب الذین طغوا، فقالوا:
اتی من ربنا امر برمز.
فلا اعرفك بین القوم توحی
بطعن فی محدثهم بغمز،
ولا تهمز جلیسك من قریب
تنبهه علی سقط بهمز.

کاهنلرك «اسرار» لرنده مکتومیت فلسفه‌لری اسکی زمانلرده کاهنلرك اوز مصلحتلرینه خدمت قیلمش ایسه‌ده، لکن علمی مسئله‌لرك مکتومیتلری هیچ بر ملته هیچ بر وقت بر پاره‌لك فائده ویرمه‌مشدر. «بن تحمل ایدرم، لکن زنهار صاقلان، عوام بونی تحمل ایده‌مز؛ صبر ایت،

وقتی کلور ، سویلرسن!» فلسفه‌سی اوزلرینه غایت بیوك نیمت ویروب انسانلری عوام اسمیله تحقیر ایدن مغرور «حکیم» لره گنه یاقیشه بیلور بر مغروریت فلسفه‌سیدر . اویله واهی فلسفه‌لردن «دم» اوروب ، فیلسوفلك صاتمق یا خود تدبیرله حرکت ایتمك خیالیله ؛ اسلامیتك عقیده‌لری اویله تدبیرله حرکت صورتنده‌گنه محفوظ قالا بیلور درجه‌ده ضعیفدر دعواسنه بن هیچ بر وقت جسارت ایده‌مم. اسلامیتك سنك بنم تدبیرلرمه حاجتی یوقدر. بر دگل ملیون سنك بنم کبیلرك هجوملریله اسلامیتك بر رکنی یا بر فرعی هیچ بر وقت قاقشاماز .

بر وقت بزم متفقهلر کتب فقهیه‌ده شریعت اسلامیه نامنه نسبتدن اوتانمایوب، عوامدن مستوریتی لازم مسئله‌لری یازوب‌ده «هذه مسئلة تعلم ولا یفتی بها» دیمشلر ایسه‌ده، اویله حرکتلری بزم کوزده ادبدن خارج بر حرکت ایدی. زیرا بر مفسده‌یی ایجابی اعتباریله عوامدن مستوریتی لازم اولور ایسه ، مفسده‌یی ایجاب ایده‌جك بر مسئله‌یی شریعت مقدسه نامنه نسبتدن اوتانمق دها زیاده لازم اولاجقدر .

دین‌ده علی‌العموم، اسلامیت‌ده علی‌الخصوص «سر» هم‌ده کتمی لازم عقیده اولمامق حقیتك الڭ بیوك الڭ برنجی شرطیدر. علمی مسئله‌لری یوق بار خیاللر ایله انسانلردن کتم ایتمك، بنم گمانمچه، الڭ فائده‌سز بر تدبیردر. بزم

لسان الغیب خواجه حافظ شیرازی حضرتلری دیمش :

بکیست تورکی و تازی در فهم دین ای حافظ
حدیث علم بیان کن بهر زبان که تودانی

یعنی دین آکلامق حقده تورکی، عربی همه انسانلر برابردر. علمی مسئله‌لری نصل لسانله سویلر ایسه‌ك ده سویله. هیچ بر شیئك معلومیتی هیچ بر انسانه ضرر ویرمز.

بر وقت اسلام عالملری، نصرانیت پاپاسلرینه یاخود اسکی دین راهبلرینه تقلید ایتوب، گویا بالکز اوزلرینه گنه معلومیتی جائز مسئله‌لری عوام نامیله تحقیر قیلورانسانلردن کتم ایتمیه سلوك ایدر اولدیلار.

او محترم ذاتلر اوزلرینك حرکتلرینه بر اصابت رنگی ویرمك ایچون صوفیه بیوکلرندن نقل اولنمش :

« هر که را اسرار دین آموختند »
« مهر کردند و دهانش دوختند »

بیت عالیلرینه گویا موافق حرکت ایدر کورندیلر.

شو بیوك معناسی وار بیت بزم ضرر رمزه دلالت ایتمه‌یور. زیرا صوفیلرك بیوکلرینه، بزه معلوم دگل «کشف» طریقیله ازه معلوم دگل علوم حاصل اولور ایمش. بز او «کشف»ی ده او علوملری ده انکار ایتمه‌یورز. صوفیلرده بزه او علوملرندن خبر ویرمه‌یورلر. ویره‌جك اولور ایسه‌لرده اینانمق مجبوریتی بزده یوقدر. اویله شیلری بیان ایچون صوفیلرده لسان یوق. قبولنه بزده مجبوریت یوق. بوکا کوره‌ده اویله

کشفیات حقنده صوفیلرڭ لسانلری باغلانمشدر.

لکن عقلڭ نظریله، دیوان طبیعتڭ یا خود قرآن کریمڭ افادهسیله معلوم اولا بیلور شیلری «سر» کبی صاقلامق، ظهورنده بر فساد امکانی خیالیله اویله شیلری کتم صددنده اولمق هیچ بر وقت معقول تدبیر اولاماز. اگرده عوام نامیله تحقیر قیلنور انسانلردن اویله شیلری صاقلامق، اسلامیتی حمایه ایتمك گمانیله اولور ایسه، اویله گمانلر اسلامیت شرفنه غایت بیوك جنایت اولوب، روس مثلنده مشهور «آیو خدمتی» کبی بر خدمت اولور.

شویله ملاحظهلرڭ بنم کوکلمده رسوخنه کوره، بن اوّلده بر قاچ اوفاق مسئلهلری، شمدی اوفاق دگل اهمیتی وار بر بیوك مسئلهیی مطبوعات عالمنه عرض ایتدم. بوندن صوڭده انشاءالله پرواسز دها بیوك مسئلهلری بری آرقاسندن دیگرینی عرض ایدر طوروروم. آهسته آهسته مسائل فقیه اصول فقهیه اساسلرینهده نوبت کلور. بنم طرفدن عرض اولنمش مسئلهلری علمی صورتده جرح یا تأیید ایدهجك انسان بولنور ایسه شکر ایدرم. لکن یالڭز «صوص! فتنهلر قوبارما! قبوللرینه عقللرینه کوره انسانلره سوز سویله!» دیهجك آدملرڭ سوزلرینه شو دفعه اهمیت ویرمدیگم کبی بوندن صوڭده اهمیت ویرمم.

بن ألمده برهانلری طوپلانمامش بیوك یا اوفاق مسئلهلرڭ هیچ برینی میدانه چیقارمام. اول دلیللرمی برهانلرمی

حاضر ایدرم. تماماً اطمینانم صوڭنده مسئلهیی میدانه آنارم. اویله ایسه، هر بر هاجمك هجومنه اعتبار ایتمکدن کندومی یوقاری طوتار ایسهم، البته بن معذورم.

شبل «الاسد» بصید دلم حمله کرد. ومن،
گر لاغرم وگرنه، شکار غضنفرم.

مهم بر مسئله علمیهیی خالص قرآن کریمك بلاغت اعجازیهسیله اثبات ایده بیلمك قدر حاضرلگی بن آلده ایدنمش ایسهم، البته، قرآن کریمك عظمتنه مناسب بر شجاعت ادبیه بنم کوکلمده طبیعی صورتده حاصل اولور. او وقت یالڭز «فننه باصدرمق» ایچون اوزاقدن سویلنمش سوزلرك هیچ برینه بن قولاق ویرمزسهم گناهلی اولمام. لکن ملت بیوکلرینك بری «پارمق سیلکمك» طریقیله اوزاقدن «یاواش!» دیرسه، البته تأدب اقتضاسیله آیاق اوزرینه قالقوب عذرمی عرض ایتمیه محتاج اولورم.

بویله تأدیبلرك بری ٢٥نچی دیکابرده نشر اولنمش ٥٣نچی عدد محترم «ترجمان» جریدهسنده بزه واصل اولدی.

٢٥سنه بزه همده ملتمزه رهبرلك ایدن، ملتك بیوك باباسی استاذ محترم اسماعیل بك غصپرینسکی جنابلری بزده «رحمت الهیه عمومیتی» کبی بر مسئلهده رهبرلك ایدوب «درسلرکده حکیم محترم احمد مدحت افندی حضرتلرینك تاریخ ادیان درسلرینی رهبر طوت. نافع و مؤثر بر خدمت ایتمش اولورسن. روسلر بر زمان

عاقللردن امان بولامایوب «عقلدن بلا» مقالینی چیقارمشلر ایدی. عقل کوبلکندن شکایته بزم حقمز یوقدر. فقط فیلسوفلر شو قدر چوغالدی‌که «فلسفه‌دن بلا» مقالنه حقمز واردر ایندی» دیه‌مشلردر.

گوزل نصیحت! البته بیوك پدرك نصیحتی‌ده بیوك اولور. لکن نصیحت ایدر ایکن، محترم «ترجمان» ك ۲۵سنه مقدمگی حالنه بر نظر ایتمش اولسه‌لار ایدی، نصیحت دها گوزل چیقار ایدی. ۲۵ سنه مقدم املاسی انشاسی یوق ترجمان شو کون جریده‌لرمزك الك گوزلیدر. او وقت لسانی یوق اسماعیل بك غصپرینسکی دورت بش سنه صوك «فرنگستان مکتوبلری» کبی الك انلتلی الك ادبی اثرلر یازمیه باشلادی و شو کون ملتك الك بیوك رهبری اسماعیل بك اولدی.

شو کون ملتمزك الك بیوك باباسی اولمق شرفنه کلمش اسماعیل بك جنابلرینك املاسی انشاسی یوق کونلرنده بیوکلرمزك هچ بری، حقلری اولمش ایسه‌ده، «محرر بلاسی» مقالینی چیقارمادیلار. اسماعیل بك جنابلری ظریفلك یوزندن شو کون «فلسفه بلاسی» مقالینی چیقارور ایسه، اختیارلری وار. لکن «عقلدن بلا» مقالینی روسلردن آلوب سویلر ایسه، دها زیاده اصابت ایتمش اولورلار ایدی. زیرا طوقز یوز دورتدن بوطرفده اولان عمومی حرکتلرده ملتمز عاقللردن امان بولامایوب، همان هنوز

«عقل بلاسندن» شکایت ایدیور. بزم احوال عمومیه‌مزه کلی بر سکته کلمش ایسه، «فلسفه بلاسندن» دگل، «عقل بلاسندن» کلمشدر. شو حقیقتی محترم اسماعیل بك جنابلری غایت گوزل آکلار. بزده حرکتلرك هر برینی مشاهده ایتدك، جمعیتلرك هر برنده حاضر ایدك. لسانمزدن بر سوز چیقمادی، قولاغمزدن هیچ بر آدمك اهمیتلی سوزی قوتولمادی بوکا کوره‌ده هر بر سوزی ضبط ایتمش ایدك. احوالك تفاصیلی بزه‌ده تماماً معلومدر.

محترم اسماعیل بك جنابلری بزی متوفی پروفه‌سور صالاویوف جنابلرینك اثریله دارالفنون درسلرینه ارشاد ایتمشلر. گوزل. لکن الك قونلی قلمیله بزم چقمزی هضم ایتمه‌مش اولسه‌لار ایدی، بزم ایچون دها گوزل اولور ایدی ٢٥سنه بزه رهبرلك ایدن بیوك ادیب نیچون شو کون بزم افکارمزه غایت طار حدود تعیین ایدیور؟

بز بوندن صوك انشاء الله یازاچق تاریخ ادیان درسلرنده دارالفنون درسلرندن‌می اقتباس ایدرز، یا خود دیگر بر طریقله‌می حرکت ایدرز، یاقین آراده آکلاشیلور.

در بساط نکته دانان خود فروشی شرط نیست.
یا سخن دانسته گو ای مرد عاقل یا خموش.

بز محترم اسمٰعیل بك غصپرینسکی جنابلرینی حرکات استقبالیه‌مز ایچون نمونه اتخاذ ایدرز. ملتمزك بر بیوگی ٢٥سنه‌دن زیاده مدتده ثباتی اجتهادیله بزه غایت بیوك

درسلر ویردی. بویله شیلری آ کلارز بوندن صوڭ تنزلا بزی ارشاد ایدرلر ایکن، حقوقمزیده هضم ایتمزلر ایسه، یارار ایدی.....

بن، شو مقالهده، بنم طرفدن قوزغاتلمش مسئلهیه اهمیت رنگی «مهم»لك نامی ویردم تکرار اویله سوزلری سویلهمیه احتمال جسارت ایتمز ایدم؛ لکن محترم «وقت»لڭ ۵۵۸نچی عددنده «مدنیلك که امتحان طوتو» مقالهسنده ادیب محترم برهان افندی شرف حضرتلری طرفندن یازلمش فکرلر، همده استاذ محترم رضا افندی حضرتلری بنڭ قلملریله تألیف قیلنوب شو کونلرده نشر اولنمش «رحمت الهیه» رسالهسی بڭا هم جان همده قوت ویردیلر. تشکرلر قیلوب، دعوامی اثبات دوامنه عزم ایتدم. موسی بیگییف.

یا من رسم بمطلب، یا جان زتن برایند.

صوڭ

AUG 3 0 1985
AUG [illegible]

